

# Primjena tehnike MAPS u domu za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi

---

**Vidović, Antonija**

**Master's thesis / Diplomski rad**

**2019**

*Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj:* **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

*Permanent link / Trajna poveznica:* <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:062525>

*Rights / Prava:* [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

*Download date / Datum preuzimanja:* **2025-01-02**



*Repository / Repozitorij:*

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)



Sveučilište u Zagrebu  
Edukacijsko-rehabilitaciji fakultet

Diplomski rad

Primjena tehnike MAPS u Domu za djecu bez odgovarajuće  
roditeljske skrbi

Antonija Vidović

Zagreb, rujan, 2019.

Sveučilište u Zagrebu  
Edukacijsko-rehabilitaciji fakultet

Diplomski rad

Primjena tehnike MAPS u Domu za djecu bez odgovarajuće  
roditeljske skrbi

Antonija Vidović

Mentorica:

Prof.dr.sc. Zrinjka Stančić

Zagreb, rujan, 2019.

## Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad *Primjena tehnike MAPS u Domu za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi* i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Rad je napisan pod mentorstvom prof. dr. sc. Zrinjke Stančić na Odsjeku za Inkluzivnu edukaciju i rehabilitaciju Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Ime i prezime: Antonija Vidović

Mjesto i datum: Zagreb, 23. kolovoza 2019.

## **Primjena tehnike MAPS u Domu za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi**

Studentica: Antonija Vidović

Mentorica: prof.dr.sc. Zrinjka Stančić

Program/modul: Edukacijska rehabilitacija/Inkluzivna edukacija i rehabilitacija

### **Sažetak**

Prvi cilj ovoga rada bio je primjenom tehnike MAPS izraditi Akcijski plan za dječaka osmog razreda koji ima lake intelektualne teškoće i smješten je u Dom za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, te mu tako pružiti podršku pri izboru i tranziciji iz osnovne u srednju školu. Drugi cilj je bio dobiti uvid u iskustvo stručnog djelatnika Doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi u izradi Individualnog plana skrbi korisnika Doma, njegovoj provedbi i evaluaciji te mogućnosti implementacije tehnike MAPS u izradu i provedbu istoga.

U istraživanju je kao fokus osoba MAPS planiranja sudjelovao dječak osmog za dječaka s lakim intelektualnim teškoćama koji je smješten u Dom za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te je pohađao osnovnu školu s posebnim programom, dvoje vršnjaka iz njegove odgojne skupine, odgajateljica, učiteljica i bivša učiteljica, domar i psihologica ustanove u koju je dječak smješten. Tijekom MAPS planiranja korištena su pitanja MAPS sastanka, a sa psihologicom Doma korišten je i polustrukturirani intervju. Podatci dobiveni polustrukturiranim intervjuom obrađeni su kvalitativnom tematskom analizom.

Nalazi ovog istraživanja potvrđuju dosada prepoznate kvalitete tehnike MAPS te upućuju na korisnost i primjenjivost te tehnike pri izradi Individualnih planova skrbi u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, osobito za djecu s teškoćama u razvoju.

**Ključne riječi:** tehnika MAPS, djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi u domu, djeca s teškoćama u razvoju, Individualni plan skrbi

## **The use of MAPS technique in residential foster care home**

Student: Antonija Vidović

Mentor: prof.dr.sc. Zrinjka Stančić

Programme/modul: Educational Rehabilitation / Department of Inclusive Education and Rehabilitation

### **Summary:**

The first aim of this master's paper was to make an action plan for the eighth grade boy, with mild intellectual disability who is situated in residential foster care home, using MAPS technique and therefore support him in choosing and transitioning from elementary to high school. The second aim was to get a perspective into employee's experience of making individualized care programme, its implementation and evaluation and the possibility of implementing MAPS technique in making individualized care programmes.

In this research the main person of MAPS planning was an eighth grade boy with mild intellectual disability who is situated in residential foster care home, went to elementary school with special programme. Two of his peers, his preschool teacher, teacher and former teacher, janitor and the psychologist were also a part of the planning process. MAPS questions were used during the process and in addition the researcher conducted a semi-structured interview with the psychologist. Collected data was analyzed using qualitative methodology.

Results of this research acknowledge already identified qualities of MAPS technique and refer to efficacy and applicability of this technique in making individualized care programmes in residential foster care homes, especially for children with disabilities.

**Key words:** MAPS technique, children in foster care, children with disabilities, individualized care programme

## SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
1.1. Djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi i sustav podrške .....	1
1.1.1. Smještaj djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi u Republici Hrvatskoj.....	2
1.1.2. Razlozi smještaja djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi u institucije .....	3
1.1.3. Utjecaj institucionalne skrbi na razvoj djeteta .....	4
1.1.4. Promjene u institucijama u svrhu unaprjeđenja kvalitete života djece .....	6
1.2. Tehnika MAPS i mogućnosti primjene .....	9
1.2.1. Osobno usmjereno planiranje .....	9
1.2.2. MAPS – temeljne odrednice .....	11
1.2.3. Tijek MAPS procesa .....	13
1.2.4. Pitanja MAPS sastanka.....	15
1.2.5. Sudionici MAPS procesa.....	17
2. PROBLEM ISTRAŽIVANJA .....	19
3. CILJ ISTRAŽIVANJA I ISTRAŽIVAČKA PITANJA.....	20
4. METODE.....	20
4.1. Sudionici istraživanja .....	20
4.2. Metode prikupljanja podataka.....	22
4.3. Način provedbe istraživanja.....	24
5. KVALITATIVNA ANALIZA PODATAKA.....	27
5.1. Analiza sjednice MAPS planiranja .....	27
5.2. Analiza intervjua sa psihologicom Doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi	
35	
6. INTERPRETACIJA NALAZA ISTRAŽIVANJA .....	40
6.1. Interpretacija nalaza istraživanja - MAPS sjednica.....	40
6.2. Interpretacija nalaza istraživanja – intervju sa psihologicom Doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi.....	42
7. ZAKLJUČAK .....	48

8. LITERATURA.....	51
PRILOZI .....	55
Prilog 1. Suglasnost roditelja/skrbnika o sudjelovanju djeteta u primjeni tehnike MAPS u Domu za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi .....	55
Prilog 2. Sporazum istraživača i sudionika istraživanja .....	57
Prilog 3. PRISTANAK NA SUDJELOVANJE U ISTRAŽIVANJU .....	59
Prilog 4. Tijek kodiranja podataka za 2. istraživačko pitanje „ <i>Koje prednosti i nedostatke stručni djelatnik Doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi uviđa u planiranju, provedbi i evaluaciji Individualnog plana skrbi?</i> “ .....	62
Prilog 5. Tijek kodiranja podataka za 3. istraživačko pitanje „ <i>Što stručni djelatnik Doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi vidi kao mogućnost doprinosa tehnike MAPS u izradi, provedbi i evaluaciji Individualnog plana skrbi?</i> “ .....	65



## 1. UVOD

### 1.1. Djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi i sustav podrške

Važnost obitelji i obiteljskog konteksta u životu djeteta neosporna je. Potrebu i pravo djeteta na odrastanje u obiteljskoj sredini ističe Konvencija o pravima djeteta (1989) koja navodi da "...dijete, radi potpunog i skladnog razvoja svoje osobnosti, treba rasti u obiteljskoj sredini, u ozračju sreće, ljubavi i razumijevanja", te da je obitelj „temeljna društvena skupina i prirodno okruženje za odrastanje i dobrobit svih njenih članova, a posebice djece“.

Organizacija Međunarodne socijalne službe u dokumentu pod nazivom „Pravo djeteta na odrastanje u obitelji“ ističe načela koja nalažu da „svako dijete ima pravo za odrastanje u obitelji“ te da je „prioritet za dijete da se za njega skrbe njegovi biološki roditelji“ (Vejmelka i Sabolić, 2015). Da je obitelj osnovna jedinica društva i prirodna okolina za rast i dobrobit djece navodi i Strategija Vijeća Europe za prava djeteta (2016. – 2021.) (Vijeće Europe, 2016). S istim se slažu i stručnjaci ističući nalaze brojnih istraživanja koji potvrđuju da je odrastanje djeteta u obiteljskom okruženju u najboljem interesu djeteta jer je najzdraviji i najprirodniji način odgoja i razvoja djeteta (Vejmelka i Sabolić, 2015). Prema Hrabar (2005) obitelj koju čine roditelji i djeca najpoželjniji je okvir obiteljskog života koji svojom strukturom djetetu može pružiti optimalne uvjete za njegov psihofizički razvoj. Jovančević (2008) pak naglašava da je obiteljsko okruženje osobito važno u prve tri godine djetetova života jer tada odnosi između dojenčeta i roditelja imaju snažan utjecaj na tjelesni, psihološki i socijalni razvoj djeteta, a poremećaji tih odnosa, kao npr. odvajanje od roditelja ili traumatična iskustva s roditeljima, remete razvoj djeteta. Sukladno tome, Morris, A. S., Silk, J. S., Steinberg, L., Myers, S. S. i Robinson, L. R. (2007) naglašavaju kako većina psihologa smatra da obiteljsko okruženje ima glavni utjecaj na socio-emocionalni razvoj djeteta i adolescenta.

Međutim, postavlja se pitanje što učiniti kada roditelji nisu u mogućnosti osigurati djetetu uvijete života neophodne za uredan rast i razvoj. U Konvenciji o pravima djeteta (1989) nalazimo da je država dužna pružiti odgovarajuću pomoć roditeljima u obavljanju njihove roditeljske dužnosti te razvijati ustanove i službe dječje zaštite i skrbi. Ukoliko ni nakon odgovarajuće podrške ostanak djeteta u takvoj obitelji ne poštuje najbolji interes djeteta, tada država ima pravo i odgovornost izdvojiti dijete iz te obitelji te preuzeti daljnju skrb nad djetetom i osigurati mu smještaj u odgovarajućem obliku skrbi (Vejmelka i Sabolić, 2015).

U sljedećem poglavlju bit će opisane mogućnosti smještaja za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi koje postoje u kontekstu hrvatskog društva.

### **1.1.1. Smještaj djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi u Republici Hrvatskoj**

Temeljem Obiteljskog zakona (Narodne novine, 2015) izdvajanje djeteta iz obitelji određuje se samo ako primjenom niti jedne blaže mjere nije moguće zaštititi prava i dobrobit djeteta. Svrha izdvajanja iz obitelji mora biti zaštita djetetova života, zdravlja i razvoja, osiguravanje primjerene skrbi o djetetu izvan obitelji i stvaranje uvjeta za djetetov povratak obitelji, odnosno priprema drugog trajnog oblika skrbi o djetetu. Obiteljski zakon (Narodne novine, 2015) dalje navodi da dijete koje se izdvaja može biti smješteno kod druge osobe koja zadovoljava pretpostavke za skrbnika, u udomiteljsku obitelj, u ustanovu socijalne skrbi ili kod druge fizičke ili pravne osobe koja obavlja djelatnost socijalne skrbi. Prema autorici Bartoluci (2015) djeca se mogu smjestiti u instituciju, domove obiteljskog tipa, kod treće osobe ili u udomiteljsku obitelj te dodaje da svaki oblik smještaja izvan vlastite obitelji predstavlja alternativni oblik zbrinjavanja djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi.

U Pravilniku o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga (Ministarstvo socijalne politike i mladih, 2014) u članku 64. navedeno je da se djelatnost pružatelja usluga za djecu i mlađe punoljetne osobe bez roditelja ili bez odgovarajuće roditeljske skrbi ostvaruje pružanjem usluge smještaja (do 30 korisnika), usluge smještaja uz stanovanje odgajatelja, usluge smještaja u obiteljskom domu, usluge poludnevnog boravka, usluge cjelodnevnog boravka, usluge organiziranog stanovanja uz sveobuhvatnu podršku, usluge organiziranog stanovanja uz povremenu podršku, usluge organiziranog stanovanja uz stanovanje odgajatelja, usluge savjetovanja i pomaganja primarnih ili udomiteljskih obitelji, usluge savjetovanja i pomaganja djeci i mladima nakon izlaska iz skrbi i djeci smještenoj u udomiteljskim obiteljima te usluga savjetovanja i pomaganja posvojiteljskim obiteljima. Nadalje, djelatnost pružatelja usluga za djecu i mlađe punoljetne osobe bez roditelja ili bez odgovarajuće roditeljske skrbi ostvaruje se pružanjem jedne ili više vrsta usluga koje su netom navedene.

Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi 2010. donijelo je Plan deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2011. do 2016./2018. sa svrhom smanjivanja ulaska u institucije i povećanjem broja izlazaka iz institucija u nove oblike skrbi, posebno stimulirajući ponovno uključivanje u obitelj. Ovaj strateški dokument kreiran je temeljem nalaza brojnih istraživanja koja idu u prilog izvaninstitucijskim oblicima smještaja djece bez odgovarajuće

roditeljske skrbi zbog njihova povoljnijeg učinka na razvoj djeteta (Cantwell, 2005, Mulheir i Brown, 2007 prema Sovar, 2015). Prema Smjernicama za alternativnu skrb o djeci izvaninstitucijski oblici smještaja uključuju skrb u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima, organiziranom stanovanju u zajednici, a izvaninstitucijske usluge obuhvaćaju usluge poludnevnog, cjelodnevnog ili povremenog boravka, pomoći pri uključivanju djeteta u programe redovnih predškolskih i školskih ustanova (integracija), pomoći i njege u kući, te usluge stručne pomoći u obitelji (Vidović i Ivković, 2010).

Poslije sažetog prikaza mogućnosti smještaja za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi u Republici Hrvatskoj u sljedećem poglavlju će biti navedeni razlozi koji idu u prilog smještanju djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi u institucije.

### **1.1.2. Razlozi smještaja djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi u institucije**

Autorice Vejmelka i Sabolić (2015) upozoravaju da je unatoč prepoznatim prednostima izvaninstitucionalne skrbi za djecu, važno usmjeriti se i na djecu koja su na smještanju u domovima, budući da je ponekad upravo institucionalni oblik smještaja u najboljem trenutnom interesu djeteta. Stručnjaci smatraju da skrb u domovima može biti trenutni najbolji izbor u skladu s načelom ostvarivanja najboljeg interesa djeteta ako se radi o starijoj djeci i adolescentima, djeci s problemima u ponašanju, djeci koja su doživjela stres ili traumu, djeci s teškoćama u razvoju, zlostavljanoj ili zanemarioj djeci koja imaju potrebu za stručnom pomoći i tretmanom te djeci kojoj je potrebna stalna stručna pomoć koja bi djeci trebala osigurati oporavak i pravilan psihosocijalni razvoj (Vejmelka i Sabolić, 2015).

Prema Ajduković, M., Rajhvajn Bulat, L. i Sladović Franz, B. (2008) djeca ili mladi smještanju se u alternativne oblike skrbi zbog neprihvatljivih i neadekvatnih obiteljskih prilika, zbog vlastitog neprihvatljivog ponašanja, činjenja kaznenih djela, bio-psiho-socijalnih ili nekih drugih razloga. Slično tome, Kadushin (1980 prema Sovar, 2014) navodi nekoliko situacija u kojima je institucija posebno prikladan oblik skrbi za djecu ugroženog razvoja u obitelji. Primjerice, kada dijete zbog prijašnjih negativnih emocionalnih iskustava s roditeljima nije u stanju stvoriti pozitivan i zadovoljavajući odnos s roditeljskom figurom i nije u stanju iskoristiti prednosti udomiteljske skrbi. Takva djeca trebaju bar na neko vrijeme vrstu odnosa koju osigurava institucija („oslabljeni“ odnosu koji dopušta emocionalnu distancu i ograničeno sudjelovanje). Iz istih razloga institucija je najprikladniji smještaj za dijete koje je blisko povezano sa svojim prirodnim roditeljima, a očekuje se skori povratak u obitelj. Isti autor navodi da je dječji dom prikladan izbor i kada je adolescent suočen s razvojnim zadatkom

oslabljivanja veza s roditeljima i za kojega je situacija koja dopušta oslabljenje odnosa roditelj - dijete poželjna, ili za djecu kojoj su potrebne posebne usluge ili programi, a čije je ponašanje takvo da im otežava život u normalnom obiteljskom okruženju (Sovar, 2014). Isto se odnosi i na djecu čije je ponašanje opasno po njih same i/ili se ne može tolerirati u obitelji i zajednici, a kojoj su potrebni kontrola, ograničenja, struktura i red u instituciji. Nadalje, dječji dom se pokazuje trenutno najboljim rješenjem i ukoliko se radi o kratkotrajnom izdvajanju iz obitelji, a dijete i roditelji prihvaćaju dječji dom kao oblik zamjenske skrbi te za veliku grupu braće i sestara koji žele i trebaju biti zajedno, što je često moguće samo u ovakvoj vrsti ustanove (Sovar, 2014).

U skladu s razlozima koji dovode do smještaja djece u institucije ističu se četiri funkcije ovakvog oblika skrbi (Gilligan, 1999):

- održavanje – zadovoljavanje temeljnih tjelesnih i psihičkih razvojnih potreba djeteta u skladu s njegovom dobi, razvojnom fazom i specifičnim zahtjevima,
- zaštita – sprječavanje daljnjeg zlostavljanja djeteta i/ili drugih oblika ugroženosti uz zaštitu i promicanje djetetovih prava i interesa,
- kompenzacija – oporavak djeteta od stresnih i traumatskih događaja koji su prethodili smještaj u ustanovu,
- priprema – osposobljavanje djeteta i mlade osobe za povratak u obitelj ili samostalan život razvijanjem praktičnih vještina i znanja te emocionalne stabilnosti i otpornosti.

Nakon što su detaljnije opisani razlozi institucionalnog smještaja za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, u sljedećem poglavlju usmjerit će se više na odrednice koje ova vrsta smještaja ostavlja na razvoj djeteta.

### **1.1.3. Utjecaj institucionalne skrbi na razvoj djeteta**

Mnogobrojna istraživanja idu u prilog kritikama upućenima institucionalnoj skrbi te ih potvrđuju mnoštvom nalaza negativnog učinka na djetetov razvoj. Unatoč tome, djeca se još vrlo često smještaju u institucije (Carter, 2005 prema Browne, 2009). Velik broj djece dugotrajno smještene u institucije ima rizik za narušeno zdravlje, kašnjenje u razvoju, usporen razvoj mozga te narušen razvoj privrženosti. Posljedično, smanjuju se intelektualne, socijalne i bihevioralne mogućnosti ove djece, u usporedbi s djecom koja odrastaju u obiteljskom domu (Browne, 2009).

Mala djeca u institucijama često puno vremena provode u nepoticačnim uvjetima – prevelik broj djece u grupi, dugo ležanje u krevetiću, dostupnost jednoličnih igračaka, prvenstveno briga za fizičko zdravlje, manji broj interakcija s osobljem, rijetko izlaženje van prostorija radi zaštite od infekcija i sl. Takav nedostatak senzorne, kognitivne i motoričke stimulacije ostavlja trag na razvoju mozga i onemogućava adekvatan razvoj (Browne, 2009). I drugi autori (Carter, 2005, Mulheir i Browne, 2007, Smyke i sur., 2007 prema Browne, 2009) navode da ovakvo okruženje ima nepovoljan učinak na razvoj djeteta, osobito kada je riječ o maloj djeci kod koje ne dolazi do razvoja privrženosti što dovodi do trajnih emocionalnih teškoća. Autor Nelson (2007 prema Sovar, 2014) apostrofira da institucionalizacija negativno djeluje na sve aspekte razvoja djece, a posebno je zabilježen negativan utjecaj na djecu institucionaliziranu u dobi mlađoj od 3 godine. Istraživanja su pokazala da ograničavanje djetetovog iskustva okoline negativno utječe na njegov fizički razvoj. Može se javiti zaostajanje u razvoju (visina, težina i opseg glave ispod norme), problemi s vidom i sluhom koji se javljaju ili zbog loše prehrane ili zbog nedovoljne stimulacije, zaostajanje u razvoju motorike, u ozbiljnijim slučajevima i pojava stereotipnih ponašanja, narušeno zdravlje i često obolijevanje djece te teškoće učenja koje su često uzrokovane kombinacijom navedenih faktora (Carter, 2005 prema Browne, 2009).

Osim neurobioloških i neurofizioloških istraživanja mozga rano institucionalizirane djece provedena su i psihološka istraživanja koja su pokušala objasniti specifičnosti u razvoju socijalne kognicije. Jedna od teškoća institucionalizirane djece je i održavanje socijalnih granica, npr. razumijevanje koncepta privatnosti, što može perzistirati i godinama nakon što je dijete izišlo iz institucije (Tarullo i Gunnar, 2005). Prema istraživanju Wismer-Fries i Pollak (2004) post-institucionalizirana djeca pokazuju teškoće u raspoznavanju emocija i odabiranju prikladne facijalne ekspresije za emocije kao što su sreća, tuga i strah (Tarullo i Gunnar, 2005). Također, siromašni odnosi s vršnjacima u djetinjstvu povezani su s težom prilagodbom u odrasloj dobi (Almas, A. N., Degnan, K. A., Walker, O. L., Radulescu, A., Nelson, C. A., Zeanah, C. H. i Fox, N. A., 2015).

I istraživanja provedena u Hrvatskoj navode niz problema koji se javljaju unutar institucija te se nepovoljno odražavaju na djecu i mlade. Sladović Franz (2004) kao najčešće probleme institucija ističe poteškoće u osiguravanju kontinuiteta skrbi zbog učestalih promjena osoblja, potencijalno negativan utjecaj života u grupi jer se svakom djetetu ne poklanja pažnja na način na koji se to ostvaruje u obitelji, kontradikcije između potrebe za pravilima i potrebe za individualizacijom, sukob između potreba djeteta i potreba grupe, disparitet između obrazovanja i statusa osoblja i odgajatelja i njihove terapijske značajnosti za dijete i na kraju,

ambivalentan stav javnosti prema instituciji i djeci koja u njima žive. Prema istoj autorici poseban problem institucionalne skrbi je što se dijete u dječjem domu nema priliku naučiti obiteljskom životu te što je mreža socijalne podrške djece u dječjim domovima uglavnom zatvorena unutar doma. Nadalje, Ajduković i sur. (2008) izvještavaju da djeca u dječjim domovima pokazuju značajno veću razinu depresije, internaliziranih i eksternaliziranih problema u ponašanju, imaju nižu razinu samopoštovanja i slabiju sliku o sebi. Nadalje, djeca i mladi pokazuju visoku razinu agresivnog ponašanja, a sam način rada u dječjim domovima ne osigurava u dovoljnoj mjeri ni zaštitu djece ni oporavak od traumatskih događaja prije smještaja. Kusturin i sur. (2013) navode izjave mladih koji su boravili u instituciji i koji izvještavaju o tome da osjećaju nedovoljnu razvijenost vještina neophodnih za samostalan život, da njihovo mišljenje i ideje nisu vrijedni te da su samo pasivni primatelji različitih usluga, bez mogućnosti odlučivanja.

Među mnogim nepovoljnih utjecajima institucionalne skrbi Europska komisija izdvaja depersonalizaciju do koje dolazi u institucionalnim oblicima skrbi u situacijama kada se djetetu oduzimaju osobne stvari i kada je organizacija okoline obilježena rigidnošću i rutinom. Stoga mnoge zemlje zapadne Europe još od sredine 20. stoljeća traže nove i bolje putove u području skrbi za djecu. Ono čemu se pak najviše teži je omogućavanje ostanka djeteta u obitelji, što je ujedno i poziv stručnjacima raznih profila za trajno usavršavanje znanja i vještina (Sovar, 2014).

Nakon što su opisani nedostaci institucionalnog smještaja iz perspektive više dionika, u poglavlju koje slijedi detaljnije će se objasniti naponi ka promjenama kako institucionalni oblik skrbi ne bi imao toliko negativnih utjecaja na razvoj i funkcioniranje djece i mladih koji su korisnici ovakvog oblika skrbi.

#### **1.1.4. Promjene u institucijama u svrhu unaprjeđenja kvalitete života djece**

U mnogim zemljama svijeta institucionalni smještaj je još uvijek najčešći oblik skrbi unatoč tome što je podvrgnut značajnim kritikama, kako stručnjaka tako i javnosti. Nalazi suvremenih istraživanja ukazuju na cijeli niz negativnih posljedica na razvoj djece te je stoga prva preporuka potpuno izbjeći smještaj male djece u institucije (Sladović Franz, B., Kregar Orešković, K. i Vejmelka, L., 2007).

Neosporan je negativan učinak institucija na razvoj djeteta no neki istraživači vide i neke prednosti ovakvog oblika skrbi. Tako Kadushin (1980 prema Sovar, 2014) navodi kako su prednosti institucionalne skrbi te što dijete nije prisiljeno ni obavezno razviti blizak odnos s

«novom» roditeljskom figurom, vršnjačka grupa može biti korištena sama po sebi kao katalizator u pomaganju i olakšavanju djetetove promjene, rutina i pravila nužna za život u instituciji osiguravaju djetetu sigurnost i podržavaju ga u kontroli impulsa, institucija može tolerirati širi raspon ponašanja nego što je prihvatljivo u drugoj obitelji ili zajednici, institucija može razviti posebne mogućnosti za skrb, tretman, rehabilitaciju i profesionalno osposobljavanje djece sa sličnim poteškoćama. I Sladović Franz (2003) navodi da mnogi stručnjaci ističu kako je sigurnost koju djetetu osiguravaju rutina i pravila, koja su svojstvena životu u instituciji, jedna od jedinstvenih prednosti grupne institucionalne skrbi za djecu.

Kako bi se ublažio negativan utjecaj institucije na razvoj djece predlaže se smanjiti broj djece u grupama, da grupe budu heterogene po dobi i spolu te osigurati boravak braće i sestra u istoj grupi (McCall, R. B., Groark, C. J., Fish, L., Muhamedrahimov, R. J., Palmov, O. I. i Nikiforova, N. V., 2013). Rad djelatnika institucija može biti upotpunjen i radom volontera, za što se pokazalo da se pozitivno odražava na djetetov razvoj, osobito ako su isti volonteri dostupni istoj djeci duži period te ako je ustanova spremna volontere educirati, organizirati i supervizirati (McCall i sur., 2013).

Na području Republike Hrvatske proveden je manji broj istraživanja koja su rezultirala preporukama za unaprjeđenje domova za djecu. U istraživanju koje je provela autorica Ajduković i sur. (2008) odgajatelji ističu da je potrebno smanjiti broj djece u grupama, usmjeriti se na obiteljski tip života, osigurati primjereniji prostor za rad s djecom te osigurati veći broj osoblja. Sami mladi mogućnosti unaprjeđenja života u domu vide u nekim praktičnim poboljšanjima (dobiti aparat za kavu, dobiti ormar s ključem, dobiti „normalna“ vrata), poboljšanju društvenog života (više mogućnosti za izlaske, više druženja, zajedničke radionice, popiti kavu) te osiguravanju sportskih aktivnosti (ići na plivanje, rolanje, da se ne zabranjuje sport) (Ajduković i sur., 2008).

Sa svrhom unaprjeđenja domova socijalne skrbi, provedeno je kvalitativno istraživanje među odgajateljima u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi na području Republike Hrvatske (Vejmelka i Sabolić, 2015). Rezultati istraživanja pokazuju da odgajatelji mogućnost unaprjeđenja domova za djecu vide kroz poboljšanje međuljudskih odnosa, komunikacije i odgojnih postupaka, uređenje prostornih uvjeta i sadržaja, poboljšanje suradnje s obitelji djeteta i zajednicom, unaprjeđenje postupka prijema u ustanovu, unaprjeđenje postupka izlaska djeteta iz skrbi te povećanje kvalitete i uvjeta stručnog rada. Nadalje, preporučuje se omogućiti kvalitetne edukacije osoblja, mentoriranje i superviziju. Osobito se naglašava važnost stabilnosti i trajnosti osoblja te dovoljan broj odgajatelja u odgojnoj grupi, naglašavajući

idealnost manjih grupa. Potrebno je osigurati muške i ženske odgajatelje te bi se trebao razvijati multidisciplinarni timski rad, u svrhu sveobuhvatne podrške koja se pruža djeci (Vejmelka i Sabolić, 2015). I Bartuloci (2015) navodi da je potrebno smanjivati kapacitet postojećih ustanova, osigurati povoljniji omjer djece i odgajatelja te osigurati izobrazbu i superviziju djelatnika. Tome dodaje da istodobno s tim treba transformirati dječje domove kako bi mogli pružati usluge poludnevnog zbrinjavanja djece koja žive u svojim obiteljima ili da postanu centri za razvoj udomiteljstva.

Zanimljivi su rezultati istraživanja koje je provela Sladović Franz i sur. (2007) s ciljem dobivanja uvida u iskustvo života djece i mladih u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te preporuka za njegovo poboljšanje iz njihove perspektive. Sudionici istraživanja navode domski smještaj kao onaj koji im osigurava zadovoljenje egzistencijalnih i razvojnih potreba, ali i koji je obilježen rigidnim pravilima i discipliniranjem te nedostatnom psihološkom, socijalnim i materijalnom podrškom. Odnos s odgajateljima mladi opisuju kroz kategorije odnosa prema djeci (pojedini izvještavaju kako je komunikacija podržavajuća, a drugi kako ih odgajatelji ne slušaju i ne vjeruju im), pristupa prema djeci (jedni ga opisuju zadovoljavajućim, a drugi prestrogim, s puno kažnjavanja) te reakcijama odgajatelja jednih prema drugima. Sukladno vlastitom iskustvu mladi kao mogućnosti poboljšanja domskog smještaja navode zapošljavanje novih djelatnika, uređenje prostora doma, promjene domskih pravila te potrebu boljeg financiranja. Što se tiče poboljšanja odnosa s odgajateljima ističu potrebu za unaprjeđenjem komunikacije odgajatelja i djece te pažljivijim postupcima odgajatelja prema djeci.

S ciljem poboljšanja situacije i mogućnosti razvoja djece i mladih u izvanobiteljskoj skrbi, temeljem kvalitativnih istraživanja provedenog u 32 zemlje Europe, kreirani su Standardi za izvanobiteljsku skrb u Europi (SOS-Kinderdorf International, 2007). U njima se naglašava da se braća i sestre smještaju zajedno, da prelazak u novi dom treba biti dobro pripremljen i brižljivo proveden, da se proces izvanobiteljske skrbi za djecu definira Individualnim planom skrbi, da smještaj djeteta treba odgovarati njegovim potrebama, životnoj situaciji i prvobitnom socijalnom okruženju, da dijete treba ostati u kontaktu sa svojom biološkom obitelji, da pružatelji skrbi trebaju imati potrebne kvalifikacije i odgovarajuće radne uvjete, da se odnos između pružatelja skrbi i djeteta temelji na razumijevanju i poštovanju, da se dijete osposobljava za aktivno sudjelovanje u donošenju odluka koje izravno utječu na njegov život, da djeca s teškoćama primaju odgovarajuću skrb, da se dijete/mladu osobu kontinuirano



priprema za samostalan život, da proces napuštanja skrbi treba detaljno planirati i provoditi te da se i samo dijete/mlada osoba osposobljava se za sudjelovanje u procesu napuštanja doma.

Upravo radi daljnjeg unaprjeđenja kvalitete podrške za djecu smještenu u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, u sljedećem poglavlju bit će predstavljena tehnika MAPS kao jedan od alata uspješnog osobnog planiranja podrške, prvenstveno kada je riječ o djeci s teškoćama u razvoju.

## **1.2. Tehnika MAPS i mogućnosti primjene**

### **1.2.1. Osobno usmjereno planiranje**

Osobno usmjereno planiranje se razvija 1980-ih godina u Sjevernoj Americi kao posljedica težnji da se osobama s invaliditetom omogući izravno uključivanje u proces planiranja vlastitog života (O'Brien, 2002 prema Rozman, 2013). To je proces planiranja života temeljen na principu inkluzije i socijalnog modela invaliditeta. Alfiev (2010) ističe da se ovaj pristup bazira na socijalnom modelu invaliditeta, principu normalizacije i emancipacije te kao takav predstavlja suvremeni model podrške karakteriziran holističkim pristupom osobi u kojem je sama osoba s invaliditetom aktivan sudionik. Na taj način se osobito nastoji potaknuti razvoj socijalne inkluzije osoba s invaliditetom (Rozman, 2013).

Prema Rasheed, S. A., Fore III, C. i Miller, S. (2006) ovakav način planiranja se odnosi na proces planiranja života osoba s invaliditetom bilo da su one u sustavu obrazovanja, socijalne skrbi ili u nekim drugim sustavima te počiva na pretpostavci da sve osobe s invaliditetom pripadaju zajednici. Njime se pokušavaju bolje razumjeti iskustva osoba s intelektualnim teškoćama, nastoji se osigurati stjecanje novih iskustava te proširivanje postojećih. O'Brien i O'Brien (2000 prema Alfiev, 2010) ističe da osobno usmjereno planiranje znači povećanje mogućnosti izbora, protivljenje etiketiranju, iskazivanje poštovanja prema osobama s invaliditetom i onima koji ih najbolje poznaju, izgradnju međuljudskih odnosa, individualizaciju podrške temeljene na visokim očekivanjima i promjenu načina rada odgovornih službi. Ratti i sur. (2016) studijom pregleda različitih kvantitativnih i kvalitativnih radova potvrđuju da osobno usmjereno planiranje može imati pozitivan rezultat za povećanje sudjelovanja u zajednici, aktivnije sudjelovanje i donošenje odluka u vlastitoj svakodnevnici za osobe s intelektualnim teškoćama.

Stančić i Krampač-Grljušić (2016) navode da je osobno usmjereno planiranje suvremeni model podrške i usluga za osobe s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama koji ima za cilj poboljšati

kvalitetu života unutar zajednice u kojoj osoba živi. Claes, C., Van Hove, G., Vandeveldel, S., van Loon, J. i Schalock, R. L. (2010) kao svrhu osobno usmjerenog planiranja ističu razvoj timskih, cilju orijentiranih i individualiziranih programa koji za cilj imaju povećati prisutnost i sudjelovanje u zajednici, razvijati pozitivne odnose te poštivanje i kompetencije osoba s teškoćama.

Proces osobno usmjerenog planiranja počinje s osobom kojoj pomaže u planiranju budućnosti, osoba je aktivan sudionik tog procesa koje je usklađeno je njenim snovima, ciljevima i potrebama (Rozman, 2013).

Autorica Rozman (2013, str.10) izvodi sljedeće važne karakteristike osobno usmjerenog pristupa:

- *„Osoba i njoj bliski ljudi su autoritet pošto su oni izvor informacija o životu osobe. Stručni i tehnički podatci su relevantni samo ukoliko su predstavljeni u kontekstu poznavanja osobe i njezinih aspiracija za budućnost.*
- *Znanje se skuplja kroz učenje putem zajedničkih aktivnosti.*
- *Preispituju se uobičajeni obrasci aktivnosti u zajednici u smislu pronalaženja novih oblika usmjerenih na zadovoljavanje individualnih potreba.*
- *Od ključne je važnosti poštivanje digniteta i cjelovitosti pojedinca.*
- *Osobe koje sudjeluju u modelu učenja putem aktivnosti moraju pokazati sposobnost učenja, rasta i promjene.“*

Nadalje, Rozman (2013) dodaje da ovakav način planiranja uključuje niz postupaka usmjerenih na proces planiranja s ciljem osnaživanja osoba s invaliditetom, stvara sliku o tome tko je ta osoba, što ona želi sada i u budućnosti, te da okuplja sve ljude koji su važni za osobu (članove obitelji, prijatelje, susjede, osoblje i druge).

Postoji više različitih tehnika u okviru osobno usmjerenog planiranja, a najpoznatije i najčešće korištene su Osnovno životno planiranje (Essential Lifestyle Planning), Osobno planiranje budućnosti (Personal Futures Planning) MAPS (Akcijski plan za normalizaciju/Mc Gill Action Planning System) te Planiranje alternativnog sutra s nadom (PATH) (Claes i sur., 2010, Lesički, 2011, Haines, S. J., Francis, G. L., Shepherd, K. G., Ziegler, M. i Mabika, G., 2017). Među navedenim tehnikama odabrana je tehnika MAPS čije će temeljne odrednice i mogućnosti primjene biti detaljnije opisane u nastavku ovoga rada.

### 1.2.2. MAPS – temeljne odrednice

MAPS (McGill Action Planning System ili Making Action Plans) je naziv tehnike osobno usmjerenog planiranja koju su razvili Marsh Forest, Jack Pearpoint, Judith Snow i Evelyn Lusthaus iz Centra za integrirano obrazovanje u Kanadi (Center for Integrated Education, Canada) u suradnji s John O'Brien i drugima (Rozman, 2013, Stančić i Krampač-Grljušić, 2016). Bitne i neizostavne odrednice tehnike MAPS u sebi integriraju karakteristike osobno usmjerenog planiranja. Prema Vandercook, T., York, J. i Forest, M. (1989) MAPS nužno podrazumijeva integraciju, individualizaciju, timski rad, suradnju i fleksibilnost.

Vođeni mišlju da je segregacija neprihvatljiva, neekonomična i neetična za svu djecu (Forest i Pearpoint, 1992a) autori tehnike MAPS nastojali su prvenstveno pronaći načine za potpunu socijalnu inkluziju djeteta s teškoćama u skupinu vršnjaka u redovnoj školi (Stančić i Krampač-Grljušić, 2016), ali i za sudjelovanje i uključenost u zajednicu i ostala integrativna okruženja i aktivnosti što predstavlja cilj ove tehnike (Vandercook i sur., 1989).

Pri kreiranju tehnike MAPS autori Forest i Pearpoint su se vodili uvjerenjima da svi učenici pripadaju i trebaju imati priliku učiti u redovnim razredima, da učitelji u redovnim razredima mogu i trebaju poučavati sve učenike, da potrebna podrška učenicima s teškoćama treba biti osigurana, da je inkluzivno obrazovanje pravo, a ne privilegija koju treba zaraditi, da svi učenici mogu završiti školu te da alternativni načini poučavanja trebaju biti osigurani za one koji ne uče na tradicionalan način. Upravo na tim uvjerenjima počivaju temeljna načela tehnike MAPS (Elder, B. C., Rood, C. E. i Damiani, M. L., 2018).

Kako bi se ostvario cilj MAPS-a nužno je voditi računa o izvršavanju zadaća ove tehnike:

1. okupiti sve ljude koji su važni u životu djeteta,
2. usmjeriti se na jake strane djeteta, njegove vrline i sposobnosti,
3. odgovoriti na sedam ključnih pitanja MAPS-a te ih zapisati,
4. razviti svijest kod sudionika da su svi na istoj strani,
5. potaknuti sudionike na aktivno sudjelovanje i suradnju za sretniju budućnost djeteta koje je u fokusu planiranja (Vandercook i sur., 1989, Stančić i Krampač-Grljušić, 2016).

Prema Forest i Pearpoint (1992a) prije same primjene nužno je voditi računa o tome da se ispune tri važna preduvjeta tehnike MAPS. Prvenstveno je potrebno da osoba ima želju nadvladati strah koji ju sputava. Nadalje, potrebno je postojanje želje i sposobnosti za učenjem i težnje za promjenom te kao treće, nužna je sposobnost za rad u timu. U duhu suradnje tim, tj. osobe koje

su sudionici MAPS procesa izrađuju plan za učenika no važno je imati na umu da taj plan ne predstavlja individualni edukacijski plan iako se može koristiti pri izradi istoga. Stančić i Krampač-Grljušić (2016) navode da su preduvjeti provođenja MAPS-a želja da se pobedi strah, želja i sposobnost mijenjanja stavova u svom okruženju, želja za učenjem, timskim radom te postojanje vizije usmjerene uspjehu. Iste autorice ističu da strategija MAPS osigurava strukturu pomoću koje svi sudionici MAPS sastanka sanjaju, shematiziraju, planiraju te dolaze do rezultata kojima se povećava inkluzija djece u aktivnosti, rutinu i okružje vršnjaka u školskoj zajednici. Primjenom tehnike MAPS dolazi do podjele odgovornosti između svih sudionika (Stančić i Krampač-Grljušić, 2016).

S obzirom na to da je MAPS prvenstveno nastao za učenike s teškoćama koji su uključeni u redovne razrede važno je navesti mogući doprinos ove tehnike u izradi individualnog edukacijskog plana. Prema Vandercook i sur. (1989) te Xu i Filler (2008) MAPS proces na nekoliko načina može doprinijeti kreiranju individualnog edukacijskog plana. Prvenstveno, suradnja važnih osoba za učenika koja karakterizira MAPS može utjecati na razvoj odgovornosti svakog dionika procesa te jasnijeg osjećaja za nužnost timskog rada što je ključno za obrazovanje učenika s teškoćama i uspješnost rane intervencije. Nadalje, uključivanje braće i sestara te vršnjaka bez teškoća pruža izvor dodatnih informacija i perspektiva koje mogu biti dobno i razvojno prikladne. Upravo ciljevi individualnog edukacijskog plana trebaju biti usmjereni na vještine i koncepte koji su potrebni u okvirima redovnog obrazovanja i ostalim okruženjima u kojima se učenik boravi. Kao posljednje autori Xu i Filler (2008) dodaju da MAPS treba obiteljima pružiti iskustvo aktivnog sudjelovanja u planiranju obrazovanja što treba biti i dio individualnog edukacijskog planiranja.

Krampač-Grljušić i Mihanović (2010) navode da se MAPS proces pokazao fleksibilnim i primjenjivim u svim sustavima, ponajprije u sustavu socijalne skrbi i odgojno obrazovnom sustavu. MAPS proces dao je pozitivne rezultate u postupku izrade, provedbe i evaluacije individualnog plana podrške. Nadalje, ističu da je njegova primjena značajna za svako dijete s teškoćama, kod izrade individualnog učeničkog plana, pri polasku djeteta u školu, prelaska u drugu školu te pri prijelazu iz razredne u predmetnu nastavu (Krampač-Grljušić i Mihanović, 2010).

Ukoliko se MAPS primjenjuje za učenike u višim razredima osnovne škole važno je usredotočiti se i na prijelaz u odraslu dob. Tako se pri razmišljanju o snovima mogu postaviti pitanja poput „Što bi želio raditi s 21 godinu?“, „S kim bi želio živjeti?“, „Gdje bi želio ići?“ i tome slično (Wells i Sheehy, 2012). Ako se planiranje provodi pri prijelazu u srednju školu

dobro bi bilo da se MAPS sastanak organizira nekoliko tjedana nakon početka škole kako bi se uključilo one učenike koji pokažu interes za učenika s teškoćama, a bilo bi dobro razmotriti i mogućnost uključivanja vršnjaka iz susjedstva (Vandercook i sur., 1989).

Danas se tehnika MAPS učestalo koristi i za odrasle kao jedan od alata osobno usmjerenog planiranja. U tom kontekstu, MAPS ima svrhu pomoći osobi koja je u fokusu planiranja da može predočiti svoju željenu budućnost te potom sudjelovati u osmišljavanju malih praktičnih koraka koje je nužno napraviti kako bi zamišljenu budućnost počela ostvarivati (Rozman, 2013). Osim toga, primjena tehnike MAPS se proširila te služi i kao alat za pomoć mnogim pojedincima koji su u opasnosti od marginalizacije ili institucionalizacije (Forest i Pearpoint, 1992a). Uz to što pomaže djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom, MAPS koristi i njihovim obiteljima u shvaćanju kako koračati u pozitivnu budućnost na učinkovit i kreativan način (Krampač-Grljušić i Mihanović, 2010).

### **1.2.3. Tijek MAPS procesa**

Pri provedbi tehnike MAPS treba se poštivati 8 bitnih elemenata – suradnja voditelja i grafičkog facilitatora; zapisivanje procesa na veliki papir s markerima („izrada mape za osobu“); gostoljubivost – opušteno ozračje (grickalice, napitci); bitne osobe iz života osobe u fokusu nazočne su i sudjeluju aktivno; usredotočenost na osobu u fokusu svih sudionika; ključno je pitanje: što dijete i roditelji žele postići?; donijeti odluku o ponovnom susretu (datum); donijeti konkretan akcijski plan (konačne odluke o tome što treba odmah učiniti) (Forest i Pearpoint, 1992b, Elder i sur., 2018).

Bez obzira primjenjuje li se tehnika MAPS za dijete/učenika s teškoćama ili za osobu s invaliditetom, sam proces uvijek sadrži iste korake. Razlikujemo tri faze MAPS procesa – priprema, sastanci i praćenje (Wells i Sheehey, 2012, Ivančić i Stančić, 2015).

Priprema sastanka je zadaća grafičkog facilitatora i voditelja planiranja. Potrebno je dogovoriti tko će sve sudjelovati, pozvati sudionike, objasniti MAPS proces i njegovu svrhu (Haines i sur., 2017) te odrediti vrijeme i mjesto sastanka (Wells i Sheehey, 2012). Osobito je važno pripremiti osobu u fokusu, objasniti joj detaljno cijeli proces kako bi ju se potaknulo na aktivno sudjelovanje i davanje vlastitog doprinosa tijekom sastanka (Wells i Sheehey, 2012).

Kako je već ranije navedeno, mogući sudionici sastanka su osoba koja je u fokusu planiranja, njeni prijatelji, članovi obitelji, učitelji i osobi važni stručnjaci. Preporučuje se odabir sudionika u dogovoru s osobom koja je u fokusu planiranja (Vandercook i sur., 1989, Forest i Pearpoint,

1992b). Mjesto održavanja može biti neka od prostorija škole ili prostor u obiteljskoj kući ili stanu koji je dovoljno miran i velik. Važno je stvaranje ugodnog okruženja tijekom neformalnog druženja prije početka sastanka kako bi se sudionici opustili i oslobodili mogućeg pritiska. Potrebno je pripremiti markere u boji i veliki papir (hamer papir ili flip-chart) na kojem grafički facilitator bilježi informacije sa sastanka te tako oblikuje „mapu“ osobe koje je u fokusu (Haines i sur. 2017), računalno, projektor te pristup internetu ako se namjerava koristiti i dr. (Wells i Sheehey, 2012). Tijekom sastanka sudionici sjede u polukrugu. Ako se ne poznaju dobro je da se na neki način predstave jedni drugima (npr. kartice s imenima) (Forest i Pearpoint, 1992b, Stančić i Krampač-Grljušić, 2016, Haines i sur. 2017), a dobrodošle su i aktivnosti upoznavanja (Wells i Sheehey, 2012).

Predviđeno vrijeme trajanja MAPS sastanka je dva do tri sata. Ukoliko na sastanku sudjeluju djeca ili osobe kojima je ovo vrijeme predugo, sastanak se može podijeliti u dva ili tri dijela, ili omogućiti pauze tijekom sastanka. MAPS sastanak se sastoji od sedam koraka, tj. sedam pitanja na koja sudionici odgovaraju kako bi se dobio bolji uvid tko je osoba u fokusu, koji su njeni talenti, vizije i noćne more (Vandercook i sur., 1989, Forest i Pearpoint, 1992b). Pitanja koja se postavljaju predstavljaju strukturu koja pomaže svim sudionicima da sanjaju, planiraju i postavljaju ciljeve čije će ostvarenje unaprijediti uključivanje djece s teškoćama u aktivnosti, rutine i okruženja u koja su uključeni i njihovi vršnjaci bez teškoća (Vandercook i sur., 1989). Nakon što su sudionici odgovorili na postavljena pitanja, kreira se akcijski plan koji sadrži odabrane aktivnosti koje će voditi ostvarenju nekih od izrečenih snova i izbjegavanju strahova. Akcijskim planom se također definira tko će sudjelovati u provođenju pojedine aktivnosti te kada će se istim početi. Na kraju sastanka je važno odrediti i datum ponovnoga susreta kako bi se utvrdilo što je ostvareno te što bi eventualno trebalo promijeniti u kreiranom planu (Wells i Sheehey, 2012).

Sudionicima je potrebno osvijestiti kako je u MAPS-u slušanje ključno te da je potrebno usmjeriti pažnju na razmišljanja drugih, ne prekidati druge i ne kritizirati. Slušati treba srcem, čuti i uživjeti se u ono što osoba govori. Predlaže se da se prvo pita odgovor djeteta/osobu koja je u fokusu planiranja, zatim članove obitelji potom ostale. Ako netko ne želi odgovoriti na neko pitanje to treba poštivati. Pri odgovaranju sudionike je potrebno usmjeravati na iskazivanje pozitivnih ideja. Sudionici ne trebaju nužno odgovoriti na sva pitanja premda je potrebno potaknuti ih na aktivno sudjelovanje (Forest i Pearpoint, 1992b, Stančić i Krampač-Grljušić, 2016).

Postoji više razloga zbog kojih je važno grafičko prikazivanje odgovora dobivenih tijekom MAPS sastanka. Grafički prikaz daje svim sudionicima potvrdu njihovog sudjelovanja („pečat na papiru“), vizualizacija dijelova pitanja (npr. snova i noćnih mora) ubrzava sam proces, stvara se „dokument“ koji služi za prisjećanje, održava se interes sudionika, a sama osoba u fokusu se osjeća posebno („sve je to za mene, svi ljudi i sve te lijepe riječi“) (Forest i Pearpoint, 1992b).

Autori tehniku MAPS uspoređuju s kaleidoskopom (Forest i Pearpoint, 1992b). Kako na kaleidoskopu komadići boja zajedno čine uvijek novu kombinaciju boje i svjetla tako MAPS okuplja ljude koji zajedno rade kako bi napravili nešto bolje i jedinstveno. To je više nego što netko može učiniti sam i potvrđuje ono u što autori MAPS-a vjeruju – „zajedno smo jači“.

#### **1.2.4. Pitanja MAPS sastanka**

Prije postavljanja sedam ključnih pitanja, sudionike se zamoli da kažu asocijacije na riječ „zemljopisna karta“ (engl. „map“) te se njihovi odgovori povezuju s razlogom sastanka (Stančić i Krampač-Grljušić, 2016). Ujedno, ovaj početni korak predstavlja „zagrijavanje“ za grupu i može pomoći da se sudionici fokusiraju na ono što MAPS sastanak predstavlja i usmjeriti ih na promišljanje o tome gdje su sada i kamo trebaju ići (Krampač-Grljušić i Mihanović, 2010). Može se ponoviti svrha sastanka i ono što se očekuje, koji je cilj osobe u fokusu, što joj je potrebno i koja je uloga svih nazočnih u ostvarivanju ciljeva (Stančić i Krampač-Grljušić, 2016).

Daljnji tijek sastanka nastavlja se prema sljedećim pitanjima (Vandercook i sur., 1989, Rozman, 2013, Stančić i Krampač-Grljušić, 2016):

1. Koja je životna priča/povijest osobe?

Ovo pitanje se upućuje članovima obitelji i onima koji osobu najbolje poznaju kako bi se svi upoznali sa životnom pričom osobe u fokusu, odnosno s onim što se osobi značajno u prošlosti dogodilo. Uključiti se mogu i ostali. Svrha je saznati nešto o životnim iskustvima osobe, ali i saznati neke medicinske, obrazovne, komunikacijske i socijalne podatke. Usmjeriti se treba na važne podatke i prekretnice u životu koje određuju budućnost osobe kako bi te informacije mogle poslužiti za daljnji tijek sastanka. Važno je pružiti podršku roditeljima i osobi ukoliko bude riječ o događajima koji su za njih bili traumatični, potaknuti ih da kažu što i koliko žele.

2. Koji je tvoj san za osobu? Koje su nade i snovi osobe?

Svrha ovog pitanja je doznati što se trenutno događa u životu osobe i što bi željela promijeniti. Sve sudionike se potiče da sanjaju i izriču svoj snove za osobu, bez obzira

jesu li oni ostvarivi ili ne. U ovom trenutku nije važno koliko daleko se planira nego da postoji vizija budućnosti. Sudionicima je potrebno dati dovoljno vremena kako bi izrekli svoje istinske snove. Ovo pitanje se smatra ključnim u MAPS procesu jer odgovori na njega postaju temelj daljnjeg planiranja.

3. Koja je noćna mora za osobu?

Odgovor na ovo pitanje identificira noćnu moru kako bi se imalo na umu da život te osobe ne smije krenuti u tom smjeru. Odgovor na drugo pitanje potiče sudionike da rade, tj. idu u susret nečemu (ostvarenju sna), a odgovor na ovo pitanje predstavlja ono od čega sudionici trebaju napraviti odmak. Iako ovaj korak može predstavljati teškoću, on je koristan jer pomaže prepoznavanju i identifikaciji strahova s kojima je potrebno suočiti se. Kako je mnogima teško odgovoriti na ovo pitanje preporučljivo je nakon njega napraviti stanku.

4. Tko je osoba?

Odgovor na ovo pitanje predstavlja oluju ideja koja uključuje opise osobe. Važno je da su odgovori uvijek pozitivno usmjereni. Ovo je afirmativan proces za osobu i njenu obitelj. Odgovore na ovo pitanje je moguće bilježiti na različite načine, npr. sudionici redom navode riječi koje pomisle kada se sjetite osobe u fokusu, a grafički facilitator ih bilježi na papir, ili sami sudionici na samoljepljive papiriće pišu asocijacije te se kasnije ti papirići lijepe na veliki hamer papir, na predviđeno mjesto.

5. Koje su jake strane osobe, talenti i sposobnosti?

Pri odgovaranju na ovo pitanje sudionike se upućuje da razmišljaju o tome što osoba zna i može, što voli raditi, u čemu je dobra. Ističu se sposobnosti, jake strane i talenti osobe. Ovaj korak predstavlja promjenu procesa koji je tradicionalno bio usmjeren na probleme, a sada traži pozitivne karakteristike na kojima se gradi akcijski plan.

6. Što je osobi potrebno?

U ovom dijelu se vodi rasprava o potrebama osobe kako bi se postigla pozitivna promjena u životu. Postavlja se pitanje što se može učiniti kako bi se ostvario san osobe, a izbjegla noćna mora. Promišlja se o tome koje su to osobe i resursi koji mogu pomoći osobi. Potrebno je izbjegavati izjave koje sadržavaju riječi „trebaš“, „moraš“.

7. Koji je plan akcije?

Temeljem prikupljenih odgovora kreira se akcijski plan koji sadrži jasnu viziju i detaljno definirane korake, vremenski okvir i podijeljene odgovornosti među svim sudionicima u realizaciji pojedinih ciljeva. Definira se tko će što raditi, što će tko raditi i kada (vremensko razdoblje).



Ako je osoba u fokusu učenik postavlja se i pitanje „Kako bi izgledao idealan dan te osobe u školi i što možemo učiniti da se to ostvari?“ Ukoliko se postavlja ovo pitanje tada se izrađuje plan i raspored aktivnosti kako bi se potpuno integriralo dijete s teškoćama u aktivnosti razrednog odjela i škole.

Na kraju MAPS sastanka sve sudionike se zamoli da opišu MAPS jednom riječju kako izrazili ono što su osjećali, očekivali, dobili ili pak izrazili neke nejasnoće koje su se javile. Potom je potrebno dogovoriti sljedeći sastanak koji bi poslužio kao evaluacija provedbe postavljenog akcijskog plana, ispitalo se potrebe, očekivanja i postavljeni ciljevi (Stančić i Krampač-Grljušić, 2016).

### **1.2.5. Sudionici MAPS procesa**

U proces MAPS planiranja uključuje se dijete s teškoćama ili osoba s invaliditetom, učitelji, stručni suradnici, liječnici, roditelji, članovi obitelji, kao i prijatelji djeteta/osobe te svi oni kojima je stalo i koje su uključene u život osobe koja je u fokusu planiranja (Forest i Pearpoint, 1992a, Haines i sur., 2017).

S obzirom na to da je predviđeno okupljanje osobe za koju se planiranje provodi i onih koji su značajni u životu osobe ova tehnika predstavlja odličan način za međusobno upoznavanje svih sudionika (Krampač-Grljušić i Mihanović, 2010). Ukoliko je riječ o planiranju unutar škole MAPS omogućava roditeljima da upoznaju učitelje sa svojim djetetom, dok djetetu omogućava da se osjeća prihvaćenim i sudjeluje u raspravama koje se odnose na njega samoga.

Kada se MAPS koristi za učenika s teškoćama u nekom tranzicijskom periodu MAPS proces može pomoći roditeljima kako bi saznali koje usluge i oblike podrške njihov član može koristiti što doprinosi boljem pristupu resursima koji postoje u određenom okruženju (Haines i sur. 2017). Istraživanja su pokazala da MAPS povećava samoodređenje i samozastupanje učenika te da potiče razvoj povjerenja među roditeljima i stručnjacima (Cross, T., Cooke, N. L., Wood, W. M. i Test, D. W., 1999, Wells i Sheehey, 2012). MAPS pruža priliku da se učenik, tj. osoba u fokusu planiranja kao i sami roditelji mogu osjećati povlašteno i ravnopravno u planiranju sa stručnjacima (Wells i Sheehey, 2012).

Sami vršnjaci sudjelujući u MAPS procesu imaju priliku za učenje o razlikama, stjecanje novih socijalnih vještina, dok učitelji imaju mogućnost sudjelovanja u novom načinu suradničkog pristupa planiranju (Vandercook i sur., 1989, Krampač-Grljušić i Mihanović, 2010).

Svaki od navedenih sudionika ima značajnu i jedinstvenu ulogu u MAPS procesu. Tako stručnjaci za djecu s teškoćama poznaju dijete i njegovo stanje, učitelji bitno doprinose oblikovanju ciljeva, aktivnosti i događaja u razredu, članovi obitelji najbolje poznaju dijete dok prijatelji često imaju drugačiji pogled na stvari od odraslih, daju jedinstvenu perspektivu te su često optimističniji i realniji (Wells i Sheehey, 2012). Prijatelji mogu biti i podrška tijekom školskih i izvanškolskih aktivnosti (Xu i Filler, 2008), ali i ostale važne osobe mogu biti i najčešće jesu kontinuirana podrška osobi koja je u fokusu MAPS planiranja (Vandercook i sur., 1989). Dobro da je tijekom MAPS sastanka prisutno više vršnjaka kako bi se osjećali ugodno u društvu odrasli (Vandercook, 1989, Xu i Filler, 2008). Prema Elder i sur. (2018) na MAPS sastanak bi bilo dobro pozvati i potencijalne poslodavce ukoliko je u fokusu planiranja osoba koja traži zaposlenje.

Haines i sur. (2017) navode da je ovakav način planiranja koji omogućava upoznavanje važnih osoba iz djetetova života osobito važan za djecu s teškoćama koja dolaze iz različitih kulturoloških sredina (djeca izbjeglica i migranata).

Iako ne sudjeluje u planiranju, nezaobilazna je uloga i voditelja MAPS procesa. On ne mora poznavati osobu koja je u fokusu, ali mora dobro poznavati MAPS proces kako bi vodio i usmjeravao sudionike. Nadalje, voditelj treba biti osoba koja vjeruje u inkluziju i zna slušati, ugodno mu je razgovarati s djecom i odraslima te je u stanju motivirati sudionike na sudjelovanje (Vandercook i sur., 1989, Stančić i Krampač-Grljušić, 2016). Voditelj bi trebao posjedovati i vještine kojima može potaknuti interakciju među članovima kako bi međusobno djelovali jedni na druge te širili vizije i davali praktične prijedloge za potrebnu podršku i prilagodbe potrebne za ostvarenje potreba i snova osobe u fokusu planiranja (Vandercook i sur., 1989). Uloga voditelja je i da negativno oblikovane izjave preoblikuje te tako stvara pozitivno i ugodno ozračje osobi u fokusu i njegovoj obitelji (Haines, 2017). Voditelj sastanka može ujedno biti i grafički facilitator ili tu ulogu imati neka druga osoba koja pomaže voditelju te zapisuje podatke i sažima priču (pisanjem, crtanje, lijepljenjem fotografija) na velikom papiru (Vandercook i sur., 1989, Stančić i Krampač-Grljušić, 2016). Osoba koja je grafički facilitator ne mora biti umjetnik, ali je važno da koristi i napiše riječi koje su sudionici koristili te da budu uključeni odgovori svih sudionika. Voditelj i grafički facilitator trebaju biti tim, raditi zajedno, a ukoliko je moguće i izmjenjivati se u ulogama (Forest i Pearpoint, 1992b).

## 2. PROBLEM ISTRAŽIVANJA

Tehnika MAPS jedna je od strategija osobno usmjerenog planiranja (Claes i sur., 2010, Krampač-Grljušić i Stančić, 2016, Ratti i sur., 2016) koja je kreirana kako bi pospješila uključivanje i sudjelovanje djeteta s teškoćama u školi, zajednici i ostalim okruženjima te kao alat pri izradi tranzicijskih programa (Rasheed i sur., 2006). MAPS predstavlja i proces čija je svrha pomoći djetetu s teškoćama da osmisli i planira svoju budućnost putem malih praktičnih koraka usmjeravajući se na jake strane, sposobnosti i interese (Rozman, 2013). MAPS planiranje i provedba uključuje dijete te njemu važne osobe, roditelje, učitelje, stručne suradnike, susjede, braću i sestre i vršnjake (Vandercook i sur., 1989, Haines i sur., 2017). Primjena MAPS tehnike se proširila te se koristi i kao alat za pomoć mnogim pojedincima koji su u opasnosti od marginalizacije ili institucionalizacije (Forest i Pearpoint, 2001).

Iako svako dijete ima potrebu i pravo rasti u obiteljskoj sredini (Konvencija o pravima djeteta, 1989), postoje trenutci kada obitelj nije u stanju prevladati neke krizne situacije te boravak u takvoj sredini nije u najboljem interesu djeteta (Vejmelka i Sabolić, 2015). Za neku djecu institucionalni oblik skrbi se pokazuje najboljim privremenim rješenjem, najčešće kada se radi o djeci s problemima u ponašanju, djeci koja su doživjela stres ili traumu, djeci s teškoćama te zlostavljanoj ili zanemarioj djeci (Sladović Franz, 2004). Premda za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi smještaj u instituciju osigurava stručnu pomoć i podršku, prepoznati su brojni negativni učinci ovakvog oblika skrbi za djecu (Sladović Franz, 2004, Browne, 2009, Almas i sur., 2015). Među mnogima navodi se i nedovoljna razvijenost vještina neophodnih za samostalan život, osjećaj djece i mladih da njihovo mišljenje i ideje nisu vrijedni te da su samo pasivni primatelji različitih usluga, bez mogućnosti odlučivanja (Kusturin i sur., 2013).

Polazeći od navedenoga, ovaj rad koristi tehniku MAPS kao alat pri tranziciji iz osnovne u srednju školu dječaka s lakim intelektualnim teškoćama koji odrasta u Domu za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi kako bi uvažio mišljenje samog dječaka te uključio perspektivu njemu važnih osoba pri upisu i pripremi za srednjoškolsko obrazovanje. Nadalje, doprinos opisa primjene tehnike MAPS bit će u promišljanju o unaprjeđenju planiranja u sustavu socijalne skrbi u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te mogućnosti implementacije navedene tehnike u izradu i provedbu Individualnog plan skrbi, osobito kada je riječ o djeci i mladima s teškoćama u razvoju.

### **3. CILJ ISTRAŽIVANJA I ISTRAŽIVAČKA PITANJA**

Istraživanje je oblikovano kako bi odgovorilo na dva osnovna cilja. Prvi cilj je primjenom tehnike MAPS izraditi akcijski plan te tako pružiti podršku pri izboru i tranziciji iz osnovne u srednju školu, za dječaka s lakim intelektualnim teškoćama koji je smješten u Dom za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te pohađa osnovnu školu s posebnim programom. Drugi cilj je dobiti uvid u iskustvo stručnog djelatnika Doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi u izradi Individualnog plana skrbi korisnika Doma, njegovoj provedbi i evaluaciji te mogućnosti implementacije tehnike MAPS u izradi i provedbi istoga.

U skladu s prvim ciljem istraživanja, primjeni sjednice MAPS planiranja, korištena su pitanja tehnike MAPS:

1. Koja je životna priča/povijest dječaka?
2. Koji je tvoj san za dječaka? Koje su njegove nade i snovi?
3. Koja je tvoja noćna mora za dječaka?
4. Tko je dječak?
5. Koje su njegove „jake strane“, talenti, sposobnosti?
6. Koje su potrebe dječaka?
7. Što je potrebno učiniti da bi se ostvarili odabrani snovi?

U skladu s drugim ciljem istraživanja, postavljena su sljedeća istraživačka pitanja:

1. Na koji način se planira, provodi i evaluira Individualni plan skrbi u Domu za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi?
2. Koje prednosti i nedostatke stručni djelatnik Doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi uviđa u planiranju, provedbi i evaluaciji Individualnog plana skrbi?
3. Što stručni djelatnik Doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi vidi kao mogućnost doprinosa tehnike MAPS u izradi, provedbi i evaluaciji Individualnog plana skrbi?

### **4. METODE**

#### **4.1. Sudionici istraživanja**

U istraživanju je korišten namjerni odabir sudionika istraživanja. Ciljano se pronalazilo sudionike koji su bili najpotrebniji s obzirom na temu istraživanja. Namjerno uzorkovanje je pristup odabiru sudionika u kojem se koristi strategija odabira sudionika po kriteriju koji

osigurava ili veću homogenost ili što bolju informiranost sudionika o temi razgovora (Miles, Haberman, 1994). Na takav odabir sudionika je utjecao i vremenski okvir za prikupljanje podataka.

U prvom dijelu istraživanja bilo je uključeno osam sudionika – dječak, učenik osmog osnovne škole, koji se školuje po posebnom programu i smješten je u Dom za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, učiteljica učenika, ravnateljica škole učenika (bivša učiteljica učenika), odgajateljica dječaka, psihologica ustanove u kojoj dječak živi, domar navedene ustanove te prijatelji dječaka iz odgojne skupine Doma, jedan dječak i jedna djevojčica.

Kriteriji izbora sudionika u prvom dijelu istraživanja bili su postojanje teškoća u razvoju i smještaj u domu za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te potreba za podrškom pri prijelazu iz osnovne u srednju školu za dječaka koji je odabran za fokus osobu u primjeni tehnike MAPS. Za ostale sudionike bilo je važno da poznaju dječaka – fokus osobu, da postoji odnos s njim te da njemu samom predstavljaju važnu osobu.

Za fokus osobu izabran je dječak, učenik osmog razreda. Dječak je smješten u Dom za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, u skupinu s još devetero djece dobi od devet do četrnaest godina. Dječak ima lake intelektualne i školuje se po posebnom programu.

Kriteriji izbora sudionika za drugi dio istraživanja bili su rad na radnom mjestu stručnog djelatnika doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, prethodno iskustvo sudjelovanja u sjednici MAPS te iskustvo u planiranju, provedbi i evaluaciji Individualnog plana skrbi u domu za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Navedeni kriteriji su odabrani s kako bi se dobili valjani odgovori na postavljena istraživača pitanja.

Sudionica drugog dijela istraživanja je stručni djelatnik – psihologica Doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Sudionica na navedenom radnom mjestu radi posljednjih 9 godina te redovito sudjeluje u izradi, provedbi i evaluaciji Individualnog plana skrbi za djecu u Domu. Ove godine je, u okviru ovog istraživanja, prvi put sudjelovala i u provedbi sjednice MAPS za jedno dijete Doma koje ima lake intelektualne teškoće.

Svi sudionici su bili pozvani u istraživanje osobno preko istraživačice uz prethodni dogovor s ravnateljicom i voditeljicom Doma. Poziv je upućen usmeno i pismeno. Isto tako, sudionicima je usmeno i pismeno predstavljeno istraživanje, njegovu svrha i važnost te zašto su baš oni odabrani za sudjelovanje. Prije provedbe istraživanja svaki sudionik je pročitao i potpisao Sporazum istraživača i sudionika istraživanja kreiran je za potrebe ovog istraživanja. Za djecu

sudionike roditelji su potpisali Suglasnost za roditelje koja je također kreirana za potrebe ovoga istraživanja, te su time dali svoj pristanak za sudjelovanje svoga djeteta u istraživanju. Djeca sudionici su svoj pristanak dala potpisivanjem Pristanka na sudjelovanje u istraživanju pripremljenog u obliku građe jednostavne za čitanje.

## **4.2. Metode prikupljanja podataka**

S obzirom na ciljeve istraživanja i postavljena istraživačka pitanja u ovom istraživanju korišten je kvalitativni pristup prikupljanja podataka

U prvom dijelu istraživanja, primjenom tehnike MAPS izraditi akcijski plana kojim će se pružiti podrška pri izboru i tranziciji iz osnovne u srednju školu dječaku s lakim intelektualnim teškoćama, korištena su pitanja predviđena za sjednicu MAPS planiranja:

Uvodno pitanje: Što je MAPA?

1. Koja je povijest dječaka?
2. Koji je tvoj san za dječaka?
3. Koja je tvoja noćna mora za dječaka?
4. Tko je dječak?
5. Koje su njegove „jake strane“, talenti, sposobnosti?
6. Koje su potrebe?
7. Što je potrebno učiniti da bi se ostvarili odabrani snovi?

Završno pitanje: MAPS jednom riječju

U drugom dijelu istraživanja odgovori sudionika su jedini izvor podataka o fenomenu koji se istražuje te je u skladu s tim korišten intervju kao tehnika prikupljanja podataka.

Intervju se definira kao unaprijed pripremljen razgovor između istraživača i intervjuirane osobe o određenoj temi. Intervjuom se najčešće prikupljaju podaci koje je drugim istraživačkim tehnikama teško prikupiti, a odnose se na mišljenje, stavove, želje i preferencije ispitanika (Bandur i Potkonjak, 1999 prema Maksimović i Macanović, 2017). Ovisno o načinu provođenja, intervju možemo podijeliti na tri osnovne vrste: strukturirani, polustrukturirani i nestrukturirani intervju. U strukturiranom intervjuu, unaprijed je određena forma i redoslijed postavljanja pitanja te je kao takav relativno brz i lagan za korištenje (Gill, P., Stewart, K., Treasure, E. i Chadwick, B., 2008). Polustrukturirani intervju je tehnika prikupljanja podataka u okviru koje istraživač ima unaprijed pripremljen podsjetnik za intervju, koji sadrži teme i okvirna pitanja, ali slijedi logiku razgovora i slobodu sudionika istraživanja u odgovaranju te

ostavlja mogućnost da se otvore neke nove teme, koje su važne sudioniku (Verčić, A. T., Sinčić, D., i Vokić, N. P., 2010). Nestrukturirani intervju je sličan slobodnom razgovoru jer ga karakterizira to da nema unaprijed određenu formu ni redoslijed postavljanja pitanja te pruža najveću mogućnost prilagodbe postavljanja pitanja s obzirom na prethodne odgovore ispitanika. Podaci prikupljeni ovom vrstom intervjuja često su opsežniji i bogatiji od podataka prikupljenih drugim metodama (Gill i sur., 2008). U okviru ovog istraživanja korištena je tehnika polustrukturiranog intervjuja.

Za potrebe ovog istraživanja oblikovana su sljedeća pitanja za intervju:

1. Kako se provodi proces planiranja Individualnog plana skrbi u Domu za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi (što sve obuhvaća, tko u njemu sudjeluje, koliko se često izrađuje)? (PL)
2. Na koji način Vi sudjelujete u procesu provedbe Individualnog plana skrbi, a kako su u isto uključeni ostali sudionici koji su predviđeni da sudjeluju u navedenome? (PR)
3. Kakav je način evaluacije Individualnog plana skrbi u Domu za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi? (EV)
4. Što uvidate kao dobre strane planiranja, provedbe i evaluacije postojećeg Individualnog plana skrbi? (PRED)
5. Prema Vašem mišljenju, koji su nedostaci u planiranju, provedbi i evaluaciji Individualnog plana skrbi u Domu za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi? (NED)
6. Što vidite kao mogućnost poboljšanja planiranja, provedbe i evaluacije Individualnog plana skrbi? (PREP)
7. Kakvo je Vaše iskustvo u primjeni tehnike MAPS u planiranju, provedbi i evaluaciji plana za dijete koje je na smještaju u Domu za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi? (MAPS)
8. Što bi prema Vama bila mogućnost doprinosa tehnike MAPS u procesu planiranja, provedbi i evaluaciji plana za dijete u domovima? (DOP)
  - a) ako postoji mogućnost doprinosa: Za koje sudionike planiranja primjenom tehnike MAPS vidite doprinos i na koji način? (DOP)
  - b) ako ne postoji mogućnost doprinosa: Što mislite zašto? (DOP)
9. Prema Vašem mišljenju, kakva bi bila mogućnost primjene tehnike MAPS u izradi, provedbi i evaluaciji Individualnog plana skrbi u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi? (DOP)

10. Što biste još istaknuli kao važno vezano za proces planiranja, provedbe i evaluacije Individualnog plana skrbi u Domu za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te uz tehniku MAPS, a da nije obuhvaćeno prethodno postavljenim pitanjima?

### **4.3. Način provedbe istraživanja**

Istraživanje je planirano tjednima prije održavanja MAPS sjednice i provođenja intervjua, a uključivalo je proučavanje literature za sastavljanje teorijskog koncepta istraživanja, definiranje cilja istraživanja i istraživačkih pitanja, izradu sporazuma istraživača i sudionika istraživanja, suglasnosti za sudjelovanje u istraživanju za roditelje djece sudionika, pristanka na sudjelovanje u istraživanje u obliku građe jednostavne za čitanje za djecu sudionike, protokola za bilježenje dojmova, pitanja za provedbu intervjua, prilagodbu „Osobne bilježnice“. Nadalje, planirano i dogovarano je mjesto i vrijeme održavanja sjednice MAPS te provedbe intervjua. Od strane Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta, Domu je upućen službeni dopis za provođenje istraživanja. Prije uspostavljanja kontakta sa sudionicima istraživanja, svoj pristanak za provođenje istraživanja dale su ravnateljica i voditeljica Doma.

Planiranje sjednice MAPS obuhvaćalo je odabir, pozivanje i informiranje sudionika sjednice. Istraživačica, a ujedno i voditeljica MAPS sjednice, dječaka koji je izabran za fokus osobu MAPS procesa poznaje iz svog prijašnjeg rada i bila je u mogućnosti s njim češće stupiti u kontakt. Ta mogućnost je iskorištena za pripremanje dječaka za samu sjednicu. Priprema se odnosila na objašnjavanje MAPS procesa i tijekom same sjednice. Dječaku je objašnjen cilj te je s njim dogovoreno tko bi bili ostali sudionici MAPS sjednice. S ciljem pripreme za aktivno sudjelovanje u MAPS sjednici s dječakom je također ispunjena i „Osobna bilježnica“ prilagođena prema „Listen to Me“ (Manning, K., Reale, R. i Smull, M., ng). Ispunjavanjem „Osobne bilježnice“ dječaka se nastojalo usmjeriti na promišljanje o samome sebi, onome što voli, a što ne voli, o važnim osobama u vlastitom životu te se nastojalo potaknuti ga na promišljanje o budućnosti. Iako MAPS proces podrazumijeva uključivanje roditelja, u ovom slučaju to nije bilo moguće zbog specifičnosti odnosa roditelja i dječaka. Sudjelovanje majke se odnosilo samo na potpisivanje suglasnosti za sudjelovanje djeteta u istraživanju i snimanje audio zapisa, uz jamstvo anonimnosti podataka. Majci je prethodno objašnjen cilj istraživanja, način provođenja, te način na koji će njezino dijete sudjelovati. Dječakova odgajateljica i psihologica informirane su o cijelom istraživanju, cilju, načinu na koji će biti provedeno te o načinu na koji će biti uključena djeca iz odgojne skupine koju vodi navedena odgajateljica. Kako su i same bile predviđene za sudjelovanje u MAPS sjednici, objašnjen im je MAPS proces te način na koji one mogu sudjelovati. Kao i svi ostali sudionici, dobile su i u pisanom obliku



pitanja predviđena za MAPS sjednicu kako bi unaprijed o njima promislile i pripremile se. Roditelji ostalo dvoje djece koji su sudjelovali u sjednici su obaviješteni i informirani te je majka potpisala suglasnost za sudjelovanje i snimanje sjednice audio zapisom. Dva tjedna prije održavanja sjednice svakom djetetu pojedinačno je objašnjen tijek MAPS sjednice, zašto se održava te koja bi bila njihova uloga. Isto je učinjeno i s domarom ustanove. Domarev nadređeni je obaviješten o sudjelovanju domara u MAPS sjednici te vremenu održavanja. Učiteljici je dječak osobno uručio poziv za MAPS sjednicu, a voditeljica MAPS procesa ju je prethodno telefonski kontaktirala. Ravnateljica škole koju dječak pohađa je osobno informirana od strane voditeljice MAPS procesa o cijelom MAPS procesu te o važnosti njezinog i učiteljičinog sudjelovanja. Sve informacije su im dostavljene i putem elektroničke pošte. Sa svim sudionicima je dogovoren termin održavanja sjednice kako bi ga mogli uskladiti sa svojim drugim obvezama. Dva dana prije sjednice, sudionici su ponovno kontaktirani kako bi ih se podsjetilo na vrijeme i mjesto održavanja sjednice. U Domu je rezerviran je prostor za održavanje sjednice. Ulogu grafičkog facilitatora je imala studentica druge godine diplomskog studija edukacijske rehabilitacije. Prije održavanja sjednice pregledani su i video zapisi MAPS sjednica koji su bili online dostupni. Isto tako sa studenticom koja je preuzela ulogu grafičkog facilitator je okvirno dogovoren način na koji će se bilježenje provoditi. Pripremljen je potrebni materijal (hamer papiri, flomasteri, paste, diktafon) te je uređen prostor održavanja sjednice. Na sam dan održavanja sjednice s dječakom je pregledan prostor i još jednom objašnjen tijekom same sjednice jer je dječak bio dosta uzbuđen vezano uz ovaj događaj. Osobito ga je brinulo pitanje vezano uz noćnu moru i strahove te mu je ponovno objašnjeno da ne mora reći ništa zbog čega bi se mogao osjećati neugodno te da isto tako može zamoliti i druge da ne iznose nešto o čemu ne želi da se govori. O istome su obaviještene odgajateljica i psihologica dječaka.

Vrijeme okupljanja sudionika proteklo je u pozdravljanju i upoznavanju sudionika. Bili su ponuđeni keksi, grickalice, sok i kava kako bi se sudionici mogli poslužiti prije, tijekom ili nakon sjednice. Sudionici su sjedili u polukrugu usmjereni prema papiru na koji je grafička facilitatorica bilježila odgovore, voditeljica je sjedila među sudionicima.

Na početku sjednice, voditeljica je pozdravila sve prisutne i zahvalila što su se odazvali. Potom je navela razlog zbog kojeg su se organizirana sjednica te što se njome želi postići („*Ovdje smo da učinimo nešto lijepo... za J... sada kada je on na prijelazu iz osnovne u srednju školu*“). Potom je kratko predstavljena tehnika MAPS kao jedna od tehnika osobno usmjerenog planiranja podrške. Naglašena je usmjerenost na jake strane dječaka i ono što on može te da se tijekom sastanka možda neće moći usmjeriti na velike promjene, ali da ih se može potaknuti

malim koracima. Isto tako, sudionicima je rečeno da ne trebaju odgovoriti na neko pitanje ukoliko to iz nekog razloga ne žele, ali su potaknuti na sudjelovanje. Dječak je predstavio svakog sudionika imenom, a potom je svaki sudionik rekao na koji način je povezan s dječakom. Voditeljica je predstavila studenticu, grafičku facilitatoricu. U uvodnom dijelu je postavljeno pitanje o mapi/zemljovidu („Što je karta? Čemu služi“) kako bi se sudionike uvelo u daljnji tijek sjednice. Svi sudionici su aktivno odgovarali na postavljeno pitanje („Karta služi za putovanje“, „Pomoć u snalaženju“, „Kao putokaz do cilja“, „Pomaže na putu“...). Parafrazirajući asocijacije sudionika na pojam KARTA, voditeljica je objasnila svrhu MAPS planiranja. Uvodni dio je trajao 6 minuta. Tijekom sjednice sudionici su odgovarali na 7 pitanja tehnike MAPS. Povremeno je bilo potrebno postavljanje potpitanja kako bi se dobili konkretniji odgovori. Dječaka koji je bio fokus osoba je bilo potrebno više puta ohrabrivati da iskaže svoje mišljenje. Bila je ponuđena mogućnost pauze, no sudionici su se složili da ona nije potrebna. Nakon kreiranja „Akcijskog plana“ sudionici su zamoljeni da odgovore na posljednje pitanje tj. da opišu MAPS „jednom riječju“ te da podijele svoje mišljenje o ovakvom načinu planiranja. Nakon što su sudionici redom iznijeli svoje doživljaje o provedenoj sjednici voditeljica je još jednom zahvalila svim sudionicima. Ukupno vrijeme sjednice je 74 minute. Druženje se u neformalnom obliku nastavilo oko 10 minuta nakon sjednice.

Drugi dio istraživanja, intervju sa psihologicom Doma, proveden je u jednom susretu. Intervju se odvijao u uredu ispitanice, za vrijeme njezinog radnog vremena. Trajao je 18 minuta, a sam susret je započeo neformalnim razgovorom. Kako je ispitanica ranije upoznata s ciljem i svrhom provođenja istraživanja te okvirno i s pitanjima samog intervjuja, na početku je izjavila kako nema potrebe ponavljati istoga. Za vrijeme provođenja intervjuja u prostoriju je ušla još jedna osoba koja se zadržala kratko vrijeme (1 min) no nije utjecala na tijek razgovora. Nakon gašenja diktafona razgovor se nastavio još nekoliko minuta u neformalnom obliku. Iako je tijekom intervjuja vladala opuštena i spontana atmosfera, ispitanica je nekoliko puta pogled usmjerila prema diktafonu. Ispitanica je bila suradljiva i otvorena za sva potpitanja koja su se pojavila. Doimalo se da uistinu želi dati svoj doprinos unaprjeđenju načina na koji se provodi planiranje za korisnike u ustanovi u kojoj radi. Nakon provođenja intervjuja istraživač je zabilježio svoje dojmove u obrazac konstruiran za potrebe istraživanja.

Provođenje istraživanja u fazama planiranja, provedbe i prikazivanje rezultata slijedi načela Etičkog kodeksa Odbora za etiku u znanosti i visokom obrazovanju (Odbor za etiku u znanosti i visokom obrazovanju, 2006). Posebna se pažnja posvetila poštivanju članka 2. ovog kodeksa u kojim se ističe kako se „rezultati znanstvenih istraživanja, prikupljaju se u skladu s najvišim

*standardima etičke i znanstvene prakse, poštujući najviše tehničke standarde“ te kako se podrazumijeva da “prikazani rezultati istraživanja u bilo kojem obliku dosljedno odgovaraju provedenim istraživanjima te ni u najmanjoj mjeri ne postoji izmišljanje, krivotvorenje ili plagiranje podataka, rezultata, ideja, postupaka ili riječi u postupcima predlaganja, provođenja, revizije ili prikazivanja istraživanja“ (Odbor za znanosti i visokom obrazovanju, 2006, str.1-2). Isto tako, posebna se briga u istraživanju vodila o zaštiti ispitanika „pri tome je potrebno jamčiti dragovoljno sudjelovanje svih ispitanika, povjerljivost, tajnost i anonimnost podataka o ispitanicima te povoljan omjer boljitka/rizika za ispitanike“. (Odbor za znanosti i visokom obrazovanju, 2006, str.3). Nadalje, istraživanje je provedeno i u skladu s načelima Etičkog kodeksa istraživanja s djecom (Vlada Republike Hrvatske, 2003). Poštivanje članka 1. navedenog kodeksa koji podrazumijeva *načelo zaštite dobrobiti djeteta i njegova prava na tjelesni, duševni i emocionalni integritet odnosno integritet cjelovite osobe; načelo poštovanja ljudskih prava, vrijednosti i dostojanstva osobe; načelo poštovanja privatnosti i anonimnosti sudionika; pravo djeteta na izražavanje vlastitog mišljenja; načelo poštovanja prava djeteta na samoodređenje; načelo odgovornosti u slučaju etičkih dvojbi; načelo zaštite integriteta znanosti i znanstvenika; načelo objektivnosti, točnosti i poštenja u radu*. Naglasak se stavio i na poštivanje članka 3. istoga kodeksa kojim se ističe *pristanak na sudjelovanje u istraživanju, kako roditelja, tako i djeteta* i to na način kako to propisuje kodeks. U skladu s istim člankom djetetu je *objašnjenja svrha i način provođenja istraživanja u skladu s njegovom zrelošću*. Istraživanje je provedeno i u skladu s člankom 4. ovog kodeksa, tj. *poduzete su sve mjere za zaštitu tajnosti podataka, o njihovim izjavama i o rezultatima istraživanja*.*

## **5. KVALITATIVNA ANALIZA PODATAKA**

### **5.1. Analiza sjednice MAPS planiranja**

Dobiveni rezultati prvog dijela istraživanja, bit će prikazani temeljem odgovora sudionika na pitanja sjednice MAPS planiranja.

#### ***Koja je povijest dječaka?***

Nakon uvodnog dijela i odgovaranja na pitanja *Što je karta i čemu ona služi?* sudionicima su postavljena pitanja *Koja je J. povijest? Koja je njegova životna priča do ovog trenutka?* Usmjereni su da ispričaju ono što smatraju *važnim u J. dosadašnjem životu, one događaje koji su unijeli značajnu promjenu za J., ono što je lijepo i vrijedno za prisjetiti se*. Isto tako, napomenuto je da su slobodni i kasnije tijekom sastanka dopuniti svoje odgovore ukoliko to

budu smatrali potrebnim. Riječ je dana prvo J.. Uz postavljanje potpitanja J. je *ispričao gdje i kada se rodio te gdje je živio*. Saznajemo da su mu jako važni *majka, otac i mlađa sestra s kojima je živo prije dolaska u Dom*. Navodi da se do dolaska u Dom *dva puta selio*. Na njega se nadovezala odgajateljica od koje saznajemo da je *J. sada u Domu nepunih pet godina, od svoje desete godine života*. Po dolasku u Dom školovanje je nastavio *u jednoj redovnoj osnovnoj školi, a sljedeću školsku godinu prelazi u školu s posebnim programom*. Odgajateljica navodi kako je *J. ostvarivao kontakte s roditeljima*, u početku češće, kasnije rjeđe. *Susretima s braćom i sestrama se isto tako jako veseli*. Kao pozitivna J. iskustva *navodi putovanja sa školom u Lurd i Njemačku čega se i sam rado prisjeća*. Nadalje, navodi da su kod J. vidljive *promjene od dolaska u ustanovu, na bolje i pozitivno*. Psihologica potvrđuje ono što je odgajateljica rekla. Navodi kako je *J. u početku bio jako preplašen i da nije znao puno toga te kako se često sjeća događaja dolaska u Dom koji je bio dva dana prije Božića i koji mu je bio dosta stresan*. Tome dodaje da je jako napredovao i da se sada toga može prisjetiti i sa smiješkom te je dojmama kako je J. sretan što je došao u Dom. Kaže da je *naučio puno o sebi, svojim osjećajima, kako ih kontrolirati, kako se ponašati prema sebi, drugoj djeci i odraslima*. Potvrđuje *pozitivan utjecaj putovanja na njega*, da su ga jako promijenila, da *ih jako voli. Ističe odlaske na more, dva putovanja avionom*. Dodaje kako se *J. voli družiti i pomagati*. Navodi *važnim J. upoznavanje s domarom Doma i da mu to puno znači*. Govori da je J. ideja o budućem zanimanju u vrijeme dolaska u Dom bila biti čistač ulica što govori o tome kako *J. voli raditi i biti koristan*, ali da se sada pronašao i u nekim drugim zanimanjima. Općenito, navodi da voli puno pomagati. Isto tako se *voli družiti s manjom djecom u Domu* te povremeno uz odgajatelje ide kao pratnja pri izlascima u grad. Odgajateljica nadodaje kako odgajatelji iz mlađe skupine djece kažu kako je J. kao još jedan odgajatelj kada dođe u njihovu skupinu. Tada se *ponaša odgovorno, pazi na red, pomaže pri hranjenju, šetnjama*. Nakon toga voditeljica je ponovno pitala J. želi li ovome nešto nadodati, ima li još nešto lijepo što mu se dogodilo, što ga je razveselilo u životu. U početku nema ideju što bi to rekao, a onda dodaje da ga je *razveselilo rođenje mlade sestre*. Ravnateljica, bivša dječakova učiteljica, dodaje kako je J. po dolasku u školu donio, *„u skladu s bojom svoje kose, sunce“* u razred. Navodi kako su znali razgovarati o nekim problemima koji su se javljali u J. životu, ali da je u školi sve bilo jako dobro. Od nje saznajemo da su *J. ocjene bile odlične te da je doprinio dobroj atmosferi u školi*. Razgovor vezan uz ovo pitanje je trajao 7 minuta.

***Koji je tvoj san za dječaka? Koje su njegove nade i snovi?***

Sudionicima je objašnjeno drugo pitanje MAPS-a na način da im je rečeno kako ovdje *ne razmišljamo o tome je li nešto ostvarivo ili nije nego o tome što bismo željeli da se dobro J. u životu dogodi, što sanjamo za njega*. Napomenuto je da o snovima *razmišljamo kako bismo znali čemu trebamo težiti*. Ispričana je *usporedba sna i zvijezde sjevernjače koja mornarima služi za orijentaciju. Tako i nama snovi mogu poslužiti kao cilj, ali i vodilja na putu kojim trebamo ići*. Sudionici su pozvani na promišljanje. Riječ je prvo dana J. da sam kaže što bi želio, o čemu sanja i htio bi da se ostvari. J. kaže da bi želio uspješno završiti školu. Kako J. nije imao ideju što bi još rekao voditeljica mu je postavila potpitanja *Što bi želio raditi?* na što daje odgovor *da bi htio biti vrtlar, soboslikar ili vodoinstalater*. Potom mu je postavljeno pitanje *Gdje bi volio živjeti?* na što odgovara *da bi htio biti negdje na selu i da bi najradije živio s roditeljima*. Na pitanje *S kim bi volio živjeti kada bude odrastao?* nije znao što bi odgovorio. Potom se u razgovor uključila psihologica koja je rekla da je njezin san za J. da *nađe dobru praksu kada krene u srednju školu*. Isto tako izražava svoju želju da se za J. *pronađe trajan smještaj, možda neka udomiteljska obitelj na selu*. Isto tako želi da J. *ostane u kontaktu s onima koji su mu važni (mama, tata, sestra, prijatelji i tete iz Doma)*. Odgajateljica navodi da ima iste snove i želje za J. kao i psihologica. Nadalje, *želi da J. upiše željenu srednju školu, ali isto tako da napreduje u socijalnim i komunikacijskim vještinama, da se poboljšaju odnosi s roditeljima, ojačaju odnosi s braćom i sestrama te da uspješno prođe upoznavanje i uspostavljanje odnosa s majčinim novim partnerom*. Navodi kako to smatra bitnim jer je J. važno da zna da su mama i sestra sigurne. Prijateljica iz J. grupe u Domu iskazuje da za J. *želi da upiše školu za ono zanimanje koje će voljeti raditi, da mu ide dobro u školi te da se posveti onome što voli*. J. prijatelj iz grupe u Domu kaže da prije svega *želi da J. završi osnovnu školu, da ima dobru praksu i da se brzo „sprijatelji“ s novim osobama koje će upoznati*. Nadodaje *da želi da radi ono što voli i da se u tome pronađe*. Dječakova ravnateljica je rekla da *ona isto želi da odabere ono zanimanje koje voli jer će se time baviti cijeli život*. Nadalje, ravnateljica *dodaje kako sanja o tome da J. ima dobre prijatelje koji će mu biti podrška, da s vremenom pronađe i djevojku s kojom će moći dalje graditi snove*. Učiteljica izjavljuje da za J. *sanja život na selu, da ima pse*. Tome dodaje *da želi da bude u dobroj, poticajnoj sredini te da bude sretan*. Nadalje, *želi mu da odabere neko zanimanje s kojim će si kasnije „moći osigurati egzistenciju“*. Ponovno je J. dana mogućnost da kaže ako bi se želio nečim posebnim baviti što sada nema priliku, nešto naučiti, posjedovati. Odgovara da ne zna. Psihologica ga podsjeća na mogućnost bavljenja nekim sportom. Tada J. kaže *da bi se želio baviti plivanjem*. Nadalje, odgajateljica *dodaje kako bi bilo dobro da ima bicikl nakon čega se nastavlja razgovor o tome kako je bicikl korisno prometno sredstvo*. Razgovor o snovima i željama za J. trajao je 11 minuta.

### ***Koja je tvoja noćna mora za dječaka?***

Voditeljica je uputila sudionike da kod ovog pitanja razmišljamo o tome *što ne bismo željeli da se u J. životu dogodi*. Dana je i uputa da se kaže onoliko koliko sudionici misle da bi to bilo uredu, a dječak je potaknut da slobodno kaže ako ne želi da se o nekoj temi razgovara jer je unaprijed rekao kako se pomalo bolji odgovora na ovo pitanje. Prvo je njemu dana riječ no on je rekao kako ne bi o tome prvi govorio. Potom se javio prijatelj iz skupine koji navodi kako ne bi htio da J. „upadne“ u krivo društvo, da s njima radi probleme, puši... Dodaje da ne bi htio da J. prestane raditi ono što voli. Ravnateljica se nadovezuje na J. prijatelja s kojim se slaže da je važno da ima dobro društvo, a ne loše, te da ne želi da stekne neke loše navike koje loše društvo sa sobom donosi. Psihologica isto izražava svoj strah da ne „padne“ pod loš utjecaj vršnjaka te da ne dođe na mjesto za školsku praksu na kojem neće imati razumijevanja za njega. Nadalje, izražava svoju zabrinutost o tome u kakvu će udomiteljsku obitelj doći. Odgajateljica se nadovezuje i izražava svoj strah da J. ostane bez potrebne podrške u životu i da se dogodi da kroz teške trenutke u životu mora prolaziti sam. Tome dodaje da se boji narušavanja odnosa s članovima svoje biološke obitelji. Domar isto tako navodi da se boji utjecaja lošeg društva na J. te ističe da želi da J. ostane svoj. Učiteljica izražava svoj strah da bude nesretan u životu. J. na ponovni poticaj nije želio iskazati svoje strahove. Razgovor o „noćnoj mori“ je trajao 6 minuta nakon čega je sudionicima ponuđena pauza no složili su se kako nema potrebe za tim.

### ***Tko je dječak?***

Sudionici su kod ovoga pitanja potaknuti da kažu tko je J. za njih. Pri odgovaranju su se spontano nadovezivali. Nakon što je voditeljica rekla da bi ovo bila „oluja ideja“ učiteljica se nadovezala i rekla da je J. „oluja“. J. sam za sebe izjavljuje da je on „zvrk“. Prijatelj navodi da je J. vrlo simpatična osoba, da je smiješan, da voli pomagati drugima. Prijateljica dodaje da je J. dobar prijatelj. Psihologica kaže da je jako topao i uvijek nasmijan. Domar kaže da J. voli uvijek pomoći, da je dobar te da je zvrk u tom smisli da dok jednu stvar radi već gleda što će biti nakon toga. Ravnateljica isto kaže da je zvrk i vrlo pozitivan. Odgajateljica navodi da voli zajedništvo i da je društven, a učiteljica da je veseljak, nježan i empatičan, ali zvrkast u pravom smislu riječi. Razgovor vezan uz ovo pitanje je trajao 3 minute.

### ***Koje su njegove „jake strane“, talenti, sposobnosti?***

Nakon razgovora o tome Tko je J. spontano se prešlo na sljedeće pitanje MAPS sastanka, na razgovor o tome koje su J. jake strane i talenti. Prijatelj je rekao da voli pomagati, a psihologica da voli biti koristan, aktivan, da nikad nije umoran. Domar dodaje da ima jako razvijen osjećaj

*da treba pomoći, da je vrijedan i marljiv.* Kako su sudionici kod odgovaranja na prethodno pitanje već iznijeli J. jake strane neki od sudionika nisu dali odgovore te je i vrijeme razgovora o J. jakim stranama bilo u nešto kraćem vremenu, 2 minute.

### ***Koje su potrebe dječaka?***

Prije odgovaranja na pitanje o potrebama dječaka voditeljica je sa sudionicima pogledala odgovore koji su do tog trenutka zabilježeni i dala priliku da ih dopune ako misle da je potrebno. Ravnateljica je tada *dodala da misli kako je J. jako hrabar* i da je to važno. Potom je voditeljica *pročitala navedene snove te pozvala sudionike da razmisle kako bi se odabrali oni koje bi nastojali ostvariti tijekom naredna tri mjeseca, one koji se čine važnima u ovom trenutku.* Rečeno je kako možda neki od tih snova neće biti odmah ostvarivi, ali je potrebno *poduzeti određene korake koji će voditi njihovu ostvarenju, a izbjegavanju noćnih mora.* Sudionici su također upućeni da *razmišljaju u smjeru odabira zanimanja i pripreme za prijelaz u srednju školu* jer je s tim ciljem i organiziran ovaj sastanak, ali da se može imati u vidu i druge snove. Sudionici su se izmjenjivali u razgovoru, uključujući se spontano. Istaknuto je kako bi bilo dobro *razmišljati o daljnjem obliku smještaja* i vidjeti što je u tom pogledu u ovom trenutku potrebno poduzeti. Nadalje, istaknuto je i da je *potrebno usmjeriti se na izbor zanimanja, razvoj brige o osobnom prostoru, stjecanje nekih socijalnih vještina kako bi se J. odupro pritisku vršnjaka, bogaćenju načine provođenja slobodnog vremena – vožnja bicikla van prostora ustanove, upoznavanje pojedinog zanimanja, održavanje kontakta s prijateljima iz Doma, održavanju i razvijanju odnosa s članovima biološke obitelji, s krizmenim kumom.* Razgovor o pitanju potreba trajao je 12 minuta.

### ***Što je potrebno učiniti da bi se ostvarili odabrani snovi – kreiranje akcijskog plana?***

Nakon što su određene potrebe dječaka za ostvarivanje određenih snova slijedilo je kreiranje akcijskog plana kojim će biti definirano *što će se učiniti, kada te tko će od sudionika preuzeti ulogu za pojedini korak.* Na plakatu je označen prostor za prikaz akcijskog plana. Kreirani su *stupci za područja „ŠTO“, „TKO“ i „KADA“.* U stupcu „ŠTO“ navedeni su zadatci koji su postavljeni kao ciljevi u naredna tri mjeseca. Izdvojeno je da će se *dječaka upoznati s pojedinim zanimanjima koje je naveo kao mogućnost odabira pri upisu u srednju školu.* Dogovoreno je da će se *kontaktirati „majstore“ vodoinstalatera i soboslikara.* Kontaktiranje vodoinstalatera i dogovor o upoznavanju njegovog posla preuzeo je *domar ustanove s kojim će J. i dalje nastaviti raditi na poslovima u ustanovi* te se i tako upoznavati sa svim dijelovima posla koji obavljaju „majstori“ navedenih zanimanja. Ravnateljica je preuzela ulogu *kontaktiranja domara u školi*

*da sudjeluje u dijelu njihovog posla koji je vezan uz navedena zanimanja. Odlazak u botanički vrt i upoznavanje vrtlara koji ondje radi preuzela je odgajateljica u suradnji s voditeljicom. Nadalje, psihologica je preuzela ulogu odlaska dječaka na sajam srednjih škola „Dojdi osmaš, Zagreb te zove“. Navedeni zadatci su dogovoreni za provedbu tijekom svibnja. Sljedeći zadatci koji su izdvojeni su briga o uređivanju osobnog i radnog prostora (vlastita soba, učionica). Dogovoreno je da će odgajateljica napraviti listu na kojoj će biti navedeno što sve treba pogledati kod provjere urednosti osobnog i radnog prostora. U tome će J. pomoći učiteljica te prijatelj i prijateljica iz grupe. Dogovoreno je da će se s tim početi već sljedećeg dana. Nadalje, dogovoren je odlazak na vožnju biciklom na Jarun. Odgajateljica je preuzela ulogu kupnje bicikla te kontaktiranja kuma i volontera koji će s njim ići na Jarun dva puta mjesečno. Učenje puta do škole za koju se u tom trenutku pretpostavljalo da će J. pohađati preuzela je voditeljica MAPS procesa. U radu na poboljšanju socijalnih vještina i održavanju kontakata s članovima obitelji, vršnjacima iz grupe i razreda te volonterima sudjelovat će odgajateljica, učiteljica i vršnjaci iz grupe tijekom svibnja i lipnja. Psihologica je preuzela ulogu u radu na jačanju vještina zauzimanja za sebe kako bi se odupro pritisku vršnjaka. Ravnateljica je predložila da svi pomognu u pružanju podrške pri rješavanju problema, nošenju s kritikom i prihvaćanju životnih teškoća. Za kreiranje akcijskog plana bilo je potrebno 18 minuta. Akcijski plan prikazan je u Tablici 1.*



Tablica 1. *Akcijski plan*

ŠTO?	GDJE?	TKO?	KADA?
kontaktirati vodoinstalatera i soboslikara i dogovoriti susrete		domar	svibanj
uključivanje u rad na poslovima vodoinstalatera, soboslikara i vrtlara unutar Doma i škole	Dom, škola	domar, ravnateljica	svibanj
odlazak u Botanički vrt i susret s vrtlarom	Botanički vrt	voditeljica, odgajateljica	svibanj
odlazak na sajam srednjih škola „Dojdi osmaš, Zagreb te zove“	park Zrinjevac	psihologica	svibanj
briga o uređivanju osobnog i radnog prostora	Dom, škola	odgajateljica, učiteljica, prijatelj i prijateljica iz grupe	svakodnevno
kupnja bicikla, vožnja bicikla	Jarun	odgajateljica, krizmeni kum, volonter	2x mjesečno
učenje puta do srednje škole	put od Doma do škole	voditeljica	lipanj
održavanje kontakata s članovima obitelji, vršnjacima iz grupe i razreda te volonterima	Dom, škola	odgajateljica, psihologica, učiteljica, prijatelji iz grupe	svibanj, lipanj, srpanj
jačanje vještina zauzimanja za sebe	Dom, škola	psihologica, odgajateljica, učiteljica, prijatelji iz grupe	svibanj, lipanj, srpanj

## ***MAPS jednom riječju***

Prije završetka MAPS sastanka sudionici su zamoljeni da kažu *što im je predstavljao ovaj susret, odnosno, kakav je njihov osobni doživljaj ovakvog načina planiranja.*

Psihologica izjavljuje kako joj se ovo čini *primjenjivim za svu djecu i da bi bilo vrijedno da svi imaju ovakvu mapu u svojoj sobi da ju mogu pogledati i podsjetiti se.*

Odgajateljica isto kaže kako bi ovakav način planiranja bio *koristan za svu djecu.* Važnim smatra to što su se *s više strana sagledale mogućnosti djelovanja,* da je *više stvari je obuhvaćeno te da do izražaja dolazi i ono što bi jednoj osobi promaklo* kada bi sama radila nekakav plan. *Preglednost i jasnoću isto tako smatra još jednom dobrom karakteristikom MAPS planiranja.* Mišljenja je kako je *ovo važno za svu djecu u Domu jer često sami nemaju ideju i jasnoću sebe u budućnosti.*

Učiteljica dodaje kako joj se *sviđa što se uvažava perspektiva djece, prijatelja i samog djeteta u fokusu, što je sve grafički prikazano jer je to dobar podsjetnik* na ono što je rečeno te *što je sve vrlo konkretno.*

J. prijatelj prvo izražava da misli da bi *to i za njega osobno bilo jako dobro* i da mu se *sve čini jako vrijedno.* Misli *kako će ovo pomoći J., da će mu on sam nakon ovoga više pomoći,* ali i da *će J. nakon ovoga biti spremniji pomoći drugima.*

Prijateljica iz J. grupe kaže da joj je *ovo super i da bi bilo za sve jako, jako dobro.*

Domar izjavljuje da mu je ovo *zanimljivo iskustvo i da nije zamišljao da će biti tako.* Smatra *ovo primjenjivim za sve i da je dobro što si J. prikaz može staviti u sobu, na zid.* Sve zajedno opisuje riječju „super“.

Ravnateljica kaže da je *sve jako lijepo i da se nada kako će se snovi ostvariti* jer da su svi ostvarivi.

Sam J. kaže da mu je ovo „ok“, ali da ga je bilo malo „sram“ jer svi pričaju o njemu. Kaže kako mu je *kasnije postalo lakše i kako vidi da se tu razgovaralo o nečemu što je važno za njega.* Ne smatra da bi trebalo nešto promijeniti.

I ostali sudionici su upitani bi li nešto promijenili na ovakvom sastanku. Nitko od sudionika nije izrazio mišljenje da je potrebno bilo što promijeniti. Ravnateljica je postavila upit *bi li bilo moguće da je sudjelovao i netko iz nadležnog Centra za socijalnu skrb.* Odgovor je bio kako to

sad nije bilo moguće, ali da je J. socijalna radnica obaviještena o sastanku te da će dobiti informacije o tome kako je sastanak protekao te do kojih se zaključaka došlo.

Razgovor o MAPS sastanku trajao je 6 minuta.

## **5.2. Analiza intervjuja sa psihologicom Doma za djecu bez ogovarajuće roditeljske skrbi**

U drugom dijelu istraživanju korištena je kvalitativna tematska analiza podataka. Ona predstavlja metodu kvalitativne analize podataka koja pronalazi, analizira i izvještava o različitim temama koji se pojavljuju u dobivenim podacima, odnosno izjavama sudionika (Braun i Clarke 2006). Unutar tematske analize korištena je realistička metoda (*realistic method*) (Braun i Clarke, 2006) koja predstavlja iskustva, značenja i doživljaje stvarnosti sudionika. Nadalje, korišten je pristup teoretske tematske analize (*theoretical thematic analysis*) (Braun i Clarke, 2006, str.12) koji predstavlja dolaženje do rezultata „odozgo prema dolje“, tj. polazi se od teoretskih pretpostavki prema podacima. Prema razini na kojoj su teme prepoznate korištena je semantička analiza (Braun i Clarke, 2006, str.13) što znači da se značenja ne traže izvan onoga što su sudionici rekli kako bi se pokušalo razumjeti što ljudi govore, što predstavlja njihovo mišljenje, kako ga oni objašnjavaju i što iz njega proizlazi.

Postupkom kodiranja provedena je analiza podataka. Samom kodiranju prethodila je faza transkribiranja teksta iz intervjuja („*precoding phase*“). Dobiveni tekst se potom uređivao na način da su se različitim bojama označavale značajne izjave sudionika, a potom i prve ideje tema kojima pripada odgovor sudionika (teme proizlaze iz cilja istraživanja i istraživačkih pitanja). Izjave sudionika su „stavljene u navodne znakove“ (Boyatzis, 1998 prema Saldaña, 2009). Nakon ove faze slijedilo je kodiranje, tj. proces uređivanja dobivenih podataka u smislenu cjelinu (Saldaña, 2009). Koraci kodiranja u tematskoj analizi su otvoreno kodiranje kojim se izjave sudionika oblikuje u kodove i/ili potkategorije, zatim traženje kategorija odnosno propitivanje koje potkategorije čine koju nadređenu kategoriju u smislu nekih specifičnosti u značenju ili nekih sličnosti u značenjima koje pridaje više sudionika (Braun i Clarke, 2006). Primjer tijeka kvalitativne analize podataka u ovom istraživanju vidljiv je niže u Tablici 2.

Tablica 2. Primjer tijeka kodiranja podataka za 1 istraživačko pitanje „Na koji način se planira, provodi i evaluira Individualni plan skrbi u Domu za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi?“

Istraživačko pitanje: „Na koji način se planira, provodi i evaluira Individualni plan skrbi u Domu za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi?“			
TEMATSKO PODRUČJE: Planiranje, provođenje i evaluacija Individualnog plana skrbi u Domu za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi			
IZJAVE SUDIONIKA	KODOVI	KATEGORIJE/TEME	POTKATEGORIJE (Specifičnosti kategorija u potkategorijama)
„Jednom godišnje se radi, početkom godine, Individualni plan skrbi za pojedinog korisnika.“	Izrada Individualnog plana skrbi početkom godine	Učestalost planiranja	Izrada Individualnog plana skrbi početkom godine
„Oni obuhvaćaju nekoliko segmenata razvoja djeteta, zdravstveni razvoj, emocionalni razvoj, kognitivni razvoj gdje onda idu sve izvršne funkcije i jezik. Razvoj higijenskih navika, radnih navika, socijalni odnosi, odnosi s obitelji i duhovni razvoj.“	Područja planiranja podrške – zdravstveno, emocionalno, kognitivno, osobna higijena, radne navike, socijalni odnosi, odnosi s vršnjacima, duhovni razvoj	Područja planiranja podrške	Planiranje prema različitim područjima razvoja: <ul style="list-style-type: none"> <li>- zdravstveno</li> <li>- emocionalno</li> <li>- kognitivno</li> <li>- radne navike</li> <li>- socijalno</li> <li>- odnosi s roditeljima</li> <li>- duhovni razvoj</li> </ul>
„...idealno je zamišljeno da se radi s korisnikom. Znači, proces planiranja izgleda	Pretpostavlja se sudjelovanje korisnika,		

<p>kao jedan sastanak na koje će biti odgajatelj, matični, pa čak i ostali odgajatelji iz skupine, ako je to moguće, socijalni radnik, psiholog i logoped.“</p>	<p>odgajatelja, socijalnog radnika, psihologa i logopeda</p>	<p>Način planiranja</p>	<p>Sudionici procesa planiranja - korisnik, odgajatelj, socijalni radnik, psiholog i logoped</p>
<p>„...tako je krenulo ambiciozno, no onda redovno netko ne može. I onda u stvarnosti to izgleda tako da mi napišemo, a onda djetetu koje je starije od šest godina, socijalni radnik, psiholog, ili njegov odgajatelj. Najčešće netko od nas sjedne, objasni, prođe ukratko s njim ciljeve koje smo zapravo mi za njega postavili, znači nisu njegovi, on eventualno tu još nešto kaže, s čim se slaže ili ne i to je to“</p>	<p>Nemogućnost sudjelovanja svih osoba koje bi trebale sudjelovati u planiranju</p> <p>Posredno sudjelovanje djeteta u procesu planiranja na način da izrazi svoje slaganje ili neslaganje s unaprijed oblikovanim planom</p>	<p>Način oblikovanja plana podrške</p> <p>Način oblikovanja plana podrške</p>	
<p>„planovi se onda evaluiraju, idealno bi bilo nakon 6 mj., u ljetu da bude jedan sastanak da se vidi do kud smo stigli i što još trebamo. I onda, na kraju godine.“</p>	<p>Evaluacija nakon 6 mjeseci, tj. 2x godišnje</p>	<p>Učestalost evaluacije</p>	<p>Evaluacija svakih 6 mjeseci</p>
<p>„To znači socijalna radnica, logoped ili ja.</p>	<p>Jedan član stručnog tima napiše plan –</p>	<p>Sudionici procesa planiranja</p>	<p>Način izrade Individualnog plana</p>

<p>Ali najčešće tako da jedan od nas napiše kostur i onda mailom šaljemo onim drugima da ubace svoje podatke (npr. ja ubacujem za emocionalni razvoj, socijalno..)"</p>	<p>ostali članovi dopunjavaju</p>	<p>Način oblikovanja plana podrške</p>	<p>skrbi od strane članova stručnog tima – socijalnog radnika, logopeda, psihologa</p> <p>Aktivna uloga jednog stručnjaka u kreiranju plana</p>
<p>„Roditelj, i CZSS sudjeluju. Jer kako što i mi radimo godišnji plan tako i Centar koji je odgovoran za korisnika radi Individualni plan skrbi.“</p>	<p>Sudjelovanje roditelja i nadležnog CZSS u procesu planiranja</p>	<p>Sudionici procesa planiranja</p>	<p>Sudjelovanje roditelja</p> <p>Sudjelovanje CZSS</p>
<p>„Kad oni (CZSS) dođu tu na sastanak onda ga oni potpišu. I roditelje, ako procijenimo da roditelji mogu i imaju kapacitet sudjelovati. Onda isto tako najčešće oni već dobiju te tako ispisane tabele koje onda ukratko prođu s nama i potpišu.“</p> <p>„Pa najčešće roditelji dosta pasivno pristupe tome, slož se sa svim, i to je ok.“</p>	<p>Sudjelovanje CZSS u procesu planiranja – pregledavanje i potpisivanje ranije napisanog plana</p> <p>Sudjelovanje roditelja u procesu planiranja ovisno o njihovim mogućnostima, pregledavanje i potpisivanje ranije napisanog plana</p> <p>pasivnost roditelja</p>	<p>Realne okolnosti uključenosti u proces planiranja</p>	<p>Formalna uloga CZSS</p> <p>Formalna uloga roditelja</p>
<p>„jer je ideja da oni služe kao okosnica odgajateljima za</p>	<p>Individualni plan skrbi kao</p>		<p>Individualni plan skrbi kao polazište za izradu</p>

izradu njihovih dnevnih i tjednih planova. Tako da ih oni imaju i na temelju toga prate neki razvoj.“	polazište za izradu dnevnih i tjednih planova odgajateljima  Praćenje napretka djeteta evaluacijom planova	Svrha Individualnog plana skrbi	dnevnih i tjednih planova odgajateljima  Praćenje napretka djeteta evaluacijom planova
„...u svakom području se zadaju aktivnosti, metode koje će se koristiti, zatim ciljevi koje želimo da postignu, tko je zadužen za taj cilj i vremenski rok u kojem će se taj cilj trebati ostvariti...“	Sadržaj individualnog plana skrbi prema pojedinim područjima – ciljevi, aktivnosti, metode, odgovorna osoba, period provedbe	Sadržaj Individualnog plana skrbi	Sadržaj Individualnog plana skrbi prema pojedinim područjima – ciljevi, aktivnosti, metode, odgovorna osoba, period provedbe
„Nekada se pokaže da godinu dana nismo uopće pogledali taj plan koji smo si zadali“	Nekorištenje Individualnog plana skrbi	Primjena Individualnog plana skrbi	
„Često zna biti neosoban, nekad je vrlo općenit.“	Plan – neosoban, općenit	Nedostatci Individualnog plana skrbi	
„...samo kad bismo se mi mogli svi zajedno sjesti i zajedno ga napraviti.“	Potreba timskog planiranja	Preporuke unaprjeđenja Individualnog plana skrbi	
„Jer onda to odgajatelji ne doživljavaju kako nešto svoje.“	Neprepoznavanje svrhovitosti Individualnog plana skrbi od strane odgajatelja	Nedostatci Individualnog plana skrbi	

<p>„O korisniku da i ne govorim, on nije gotovo nikad bio uključen.</p> <p>I onda zapravo najčešće, mi sami prođemo kroz te planove, a neki niti nisu evaluirani.“</p>	<p>Nesudjelovanje potrebnih osoba u procesu evaluacije</p> <p>Neprovođenje evaluacije</p>	<p>Nedostatci u provedbi plana podrške</p>	
<p>„To su naši timski sastanci na kojima se onda može raditi i evaluacija, više posredno. Često se ni ne uspijemo naći svaki mjesec. Nekad jednom u dva mjeseca. Onda prolazimo kroz svako dijete i gledamo jesu li neki ciljevi ostvareni.“</p>	<p>Evaluacija pojedinih ciljeva tijekom mjesečnih ili dvomjesečnih timskih sastanaka</p>	<p>Realne okolnosti evaluacije Individualnog plana</p>	

## 6. INTERPRETACIJA NALAZA ISTRAŽIVANJA

### 6.1. Interpretacija nalaza istraživanja - MAPS sjednica

Analizom video zapisa sjednice MAPS i bilješki voditeljice MAPS procesa prepoznate su neke karakteristike MAPS procesa koje su poznate iz ranijih istraživanja (Vandercook i sur., 1989, Forest i Pearpoint, 1992b, Krampač-Grljušić i Mihanović, 2010, Stančić i Krampač-Grljušić, 2016) te mogućnosti doprinosa MAPS procesa pri planiranju u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, prvenstveno kada je riječ o djeci s teškoćama u razvoju. Navedeno će biti prikazano u ovom poglavlju. Isto je prepoznato i u analizi intervjua sa psihologicom Doma što će biti prikazano u drugom poglavlju.

Uočeno je kako je za kvalitetan tijek MAPS sjednice *važna dobra priprema*. Prije svega, voditelj *treba dobro poznavati MAPS proces*. Nužno je *pripremiti sudionike za aktivno sudjelovanje* tijekom sjednice. *Samo dijete/ osobu u fokusu je potrebno pripremiti na njemu*



*primjeren način*, uputiti ga na ono o čemu bi moglo biti govora, proći s njim svako pitanje MAPS sjednice kako bi mu se objasnilo i potaknulo na promišljanje o određenim temama. Važno je i da su ostali sudionici *upoznati sa svrhom MAPS sjednice, da ih se upozna s pitanjima MAPS sjednice te da je njihovo sudjelovanje dobrovoljno*. Grafički facilitator se isto tako treba pripremiti za MAPS sjednicu te *posebnu pozornost posvetiti osluškivanju* onoga što sudionici govore kako bi sve bitno bilo i vizualno zabilježeno.

Tijekom same sjednice ostvarena je uloga voditelja te je uočeno da *voditelj treba biti osjetljiv na ono što sudionici govore, pratiti, slušati, voditi računa o tome da svaki sudionik ima priliku iskazati svoje mišljenje*. Nužno je brinuti o tome da je *dijete u središtu planiranja* te da se ono temelji na njegovim „*jakim stranama*“ i sposobnostima. Osobitu pozornost je potrebno posvetiti *pozitivnoj atmosferi* tijekom održavanja sjednice kako bi se sudionici osjećali ugodno. Posebno je potrebno *osluškivati dijete u fokusu* kako bi se na vrijeme prepoznale situacije u kojima se dijete može osjećati neugodno (strah govora o noćnim morama). Pokazalo se da treba paziti da se koristi „*razumljiv i jednostavan jezik*“ kako bi ono o čemu se govori bilo jasno svim sudionicima (djeca sudionici, sudionici s teškoćama).

Tijekom odgovaranja na pitanje vezano uz povijest dječaka uočeno je kako je u *nekoliko navrata bilo trenutaka šutnje ili ponavljanja rečenoga te dobivao dojam kako bi bilo vrijedno imati više informacija o dječakovoj životnoj priči*. Kako sudjelovanje roditelja nije bilo moguće potrebno je *razmisliti o sakupljanju značajnih informacija na drugi način* (npr. razgovor odgajatelja s roditeljima ranije pa prenošenje informacija na sjednici).

Za vrijeme razgovora o snu za dječaka istaknute su brojne lijepe želje za dječaka i njegovu budućnost (*nađe dobru praksu kada krene u srednju školu, pronade trajan smještaj, ostane u kontaktu s onima koji su mu važni, da se poboljšaju odnosi s roditeljima, ojačaju odnosi s braćom i sestrama, da J. završi osnovnu školu, da se brzo „sprijatelji“ s novim osobama, da s vremenom pronade i djevojku s kojom će moći dalje graditi snove, da bude u dobroj, poticajnoj sredini te da bude sretan...*). Međutim, sam dječak je *iskazao vrlo malo svojih snova*. Činilo se kao da nije imao ideju što bi mogao „*sanjati*“ (što bi želio biti, što želi da mu se dogodi kada odraste, završi srednju školu) o za svojoj budućnosti. Možda bi mu *detaljnija priprema olakšala iskazivanje vlastitih snova*. Isto se odnosi i pri odgovaranju na druga pitanja. Ipak, dječak je izjavio da mu je ovo bilo *lijepo i korisno iskustvo* što se vidjelo i po njegovom raspoloženju tijekom nekoliko dana nakon sjednice.

U izjavama sudionika o MAPS sjednici istaknuto je više vrijednih značajki koje bi bilo poželjno uzeti u obzir tijekom izrade planova u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, posebice tijekom prijelaznih razdoblja u životu djece, osobito kada je riječ o djeci s teškoćama u razvoju. Izdvajaju se sljedeće izjave sudionika:

- „*primjenjivo za svu djecu*“
- „*bilo bi vrijedno da svi imaju ovakvu mapu u svojoj sobi da ju mogu pogledati i podsjetiti se*“
- „*s više strana su sagledane mogućnosti djelovanja*“
- „*više stvari je obuhvaćeno te do izražaja dolazi i ono što bi jednoj osobi promaknulo*“
- „*preglednost i jasnoća*“
- „*važno za svu djecu u Domu jer često sami nemaju ideju i jasnoću sebe u budućnosti*“
- „*uvažava se perspektiva djece*“
- „*sve je grafički prikazano*“
- „*sve je vrlo konkretno*“
- „*bi li bilo moguće da je sudjelovao i netko iz nadležnog Centra za socijalnu skrb*“
- „*jako dobro za J. i za mene*“ (izjava vršnjaka).

## **6.2. Interpretacija nalaza istraživanja – intervju sa psihologicom Doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi**

U ovom poglavlju bit će prikazani nalazi istraživanja dobiveni temeljem tematske analize (Braun i Clerce, 2006), a odnosit će se na tematska područja planiranje, provođenje i evaluacija Individualnog plana skrbi u Domu za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, prednosti i nedostaci planiranja, provođenja i evaluacije Individualnog plana skrbi te mogući doprinos tehnike MAPS u izradi, provedbi i evaluaciji Individualnog plana skrbi. Interpretirani podatci temelje se na perspektivi stručnog djelatnika Doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi.

Prvo se interpretiraju rezultati dobiveni kao odgovor na prvo istraživačko pitanje „Na koji način se planira, provodi i evaluira Individualni plan skrbi u Domu za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi“, a prikazani su u Tablici 3.

Tablica 3. Prikaz kategorija i potkategorija za istraživačku temu *planiranje, provođenje i evaluacija Individualnog plana skrbi u Domu za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi*

<b>TEMA:</b>	
<b>Planiranje, provođenje i evaluacija Individualnog plana skrbi u Domu za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi</b>	
<b>KATEGORIJE</b>	<b>POTKATEGORIJE</b>
UČESTALOST PLANIRANJA	<ul style="list-style-type: none"> <li>Izrada Individualnog plana skrbi jednom godišnje, početkom godine</li> </ul>
NAČIN OBLIKOVANJA PODRŠKE	<ul style="list-style-type: none"> <li>Nemogućnost sudjelovanja svih potrebnih sudionika</li> <li>Formalno sudjelovanje djelatnika nadležnog CZSS</li> <li>Formalno sudjelovanje roditelja</li> <li>Posredno sudjelovanje djeteta izražavanjem slaganja ili neslaganja</li> <li>Aktivna uloga jednog stručnjaka u kreiranju plana</li> </ul>
PODRUČJA PLANIRANJA PODRŠKE	<ul style="list-style-type: none"> <li>Planiranje prema različitim područjima razvoja:               <ul style="list-style-type: none"> <li>zdravstveno</li> <li>emocionalno</li> <li>kognitivno</li> <li>radne navike</li> <li>socijalno</li> <li>odnosi s roditeljima</li> <li>duhovni razvoj</li> </ul> </li> <li>Određivanje ciljeva, aktivnosti, metoda, odgovorne osobe i vremenskog perioda provedbe za svako pojedino područje</li> </ul>
SUDIONICI PROCESA PLANIRANJA	<ul style="list-style-type: none"> <li>Korisnik/dijete</li> <li>Odgajatelj</li> </ul>

	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Socijalni radnik ustanove</li> <li>• Psiholog</li> <li>• Logoped</li> <li>• Centar za socijalnu skrb</li> <li>• Roditelji</li> </ul>
SVRHA INDIVIDUALNOG PLANA SKRBI	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Polazište za dnevne i tjedne planove odgajatelja</li> <li>• Praćenje napretka djeteta</li> </ul>
EVALUACIJA	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Predviđeno provođenje evaluacije svakih 6 mjeseci</li> <li>• Evaluacija pojedinih ciljeva tijekom timskih sastanaka na mjesečnoj ili dvomjesečnoj bazi</li> <li>• Neprvođenje evaluacije u praksi</li> </ul>

Temeljem izjava sudionice istraživanja prije svega saznajemo opće podatke o izradi Individualnog plana skrbi za djecu smještenu u Dom za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, tj. da se Individualni plan skrbi *izrađuje na početku godine za svakog pojedinog korisnika*. Planiranje pružanja podrške obuhvaća različita razvojna područja: *zdravstveno, emocionalno, kognitivno, razvoj radnih navika, socijalno, odnose s roditeljima te duhovni razvoj*. Nadalje, za svako pojedino područje se postavljaju *ciljevi, određuju aktivnosti koje će se provoditi, način/metoda, odgovorna osoba i period*. U kreiranju Individualnog plana skrbi i pružanja podrške predviđeno je *sudjelovanje djeteta, odgajatelja, socijalnog radnika ustanove, psihologa, logopeda, nadležnog Centra za socijalnu skrb i roditelja*. Evaluacije plana je predviđena svakih šest mjeseci.

Međutim, prema nalazima ovog istraživanja, dobivamo uvid da je to tako *idealno zamišljeno*, tj. da bi tako trebalo izgledati kako bi se ostvarila svrha ovakvog planiranja da bi Individualni plan bio *polazište za dnevne i tjedne planove odgajatelja i praćenje napretka djeteta*. No, sudionica istraživanja izvještava o tome da se *način oblikovanja pružanja podrške u stvarnosti razlikuje od predviđenog*. Prije svega, javlja se *problem vremenske organizacije* koja se ogleda u *teškoći okupljanja svih potrebnih sudionika*. Ovaj problem se ogleda i u tome da jedan od članova stručnog tima preuzima aktivniju ulogu te *on napiše plan, a ostali ga dopunjavaju*. Formalna uloga nadležnog Centra za socijalnu skrb na način da *samo potpišu unaprijed oblikovane planove od strane djelatnika ustanove* isto tako predstavlja stvarnost oblikovanja

plana. *Uloga roditelja* se ogleda na isti način, i to samo dijela roditelja koji su *suradljivi* i „*imaju kapacitet*“ sudjelovati dok ostali roditelji nisu uključeni. I samo *dijete* sudjeluje posredno na način *da izrazi slaganje ili neslaganje s ciljevima* koji su unaprijed oblikovani za njega. Što se same evaluacije tiče, ona se *ne provodi redovito*, eventualno, *za pojedine ciljeve tijekom mjesečnih timskih sastanaka*.

U daljnjem tekstu bit će prikazana interpretacija kvalitativne analize koja se odnosi na drugo istraživačko pitanje koje glasi: „*Koje prednosti i nedostatke stručni djelatnik Doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi uviđa u planiranju, provedbi i evaluaciji Individualnog plana skrbi?*“ Nalazi kvalitativne analize na ovo istraživačko pitanje su prikazani u Tablici 4.

Tablica 4. Prikaz kategorija i potkategorija za istraživačku temu *prednosti i nedostaci planiranja, provođenja i evaluacije Individualnog plana skrbi*

<b>TEMA:</b>	
<b>Prednosti i nedostaci planiranja, provođenja i evaluacije Individualnog plana skrbi</b>	
<b>KATEGORIJE</b>	<b>POTKATEGORIJE</b>
<b>PREDNOSTI PLANIRANJA, PROVEDBE I EVALUACIJE INDIVIDUALNOG PLANA SKRBI</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Usmjerenost sudionika istome cilju</li> <li>● Zajednička usmjerenost na pojedino dijete</li> <li>● Zajedničko kreiranje ciljeva i suradnja pri njihovoj realizaciji</li> </ul>
<b>PREPORUKE ZA UNAPRJEĐENJE IZRADE INDIVIDUALNOG PLANA SKRBI</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Mjerljivost ciljeva</li> <li>● Osjećaja uspjeha i zadovoljstva nakon realizacije ciljeva</li> <li>● Potreba osvještavanja svih sudionika o važnosti Individualnog plana skrbi</li> <li>● Potreba osmišljavanja osobnijeg planiranja za djecu</li> <li>● Uključivanje roditelja uz prethodnu pripremu</li> <li>● Potreba ranijeg početka planiranja</li> <li>● Potreba timskog planiranja</li> </ul>
<b>NEDOSTATCI PLANIRANJA, PROVEDBE I EVALUACIJE INDIVIDUALNOG PLANA SKRBI</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● Nedostatak vremena kako prepreka planiranju</li> <li>● Nekorištenje Individualnog plana skrbi</li> <li>● Plan je neosoban i općenit</li> </ul>

	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Neprepoznavanje svrhovitosti Individualnog plana skrbi od strane odgajatelja</li> </ul>
--	--

Kao prva dobra strana i prednosti planiranja, provedbe i evaluacije Individualnog plana skrbi istaknuta je *usmjerenost svih sudionika istome cilju*. Nadalje, nezaobilazna je *zajednička usmjerenost na pojedino dijete* kako bi se *potom zajednički kreirali ciljevi* te se *suradnjom svih važnih dionika težilo njihovoj realizaciji*.

Među prepoznatim nedostacima u izradi plana, provedbi i evaluaciji ističe se prije svega *nedostatak vremena* kako za kreiranje plana tako i za usmjerenost na njegovu provedbu, a još značajnije za evaluaciju. Drugi značajan nedostatak se odnosi na *neprepoznavanje njegove svrhovitosti od strane odgajatelja* što za posljedicu ima *izostanak korištenja*.

Međutim, prepoznata je mogućnost unaprjeđenja Individualnog plana skrbi. Ona bi se ogledala u *kreiranju mjerljivih i jasnih ciljeva* čija bi *realizacija trebala voditi do osjećaja uspjeha i zadovoljstva*. Nadalje, ističe se nužnost *osvješćivanja svih sudionika o važnosti Individualnog plana* te potreba za *osmišljavanjem „osobnijeg“ planiranja* za djecu. Ističe se potreba *timskog planiranja*, ne samo od strane stručnjaka, nego i *djeteta i roditelja*. Kako bi se povećala *uključenost roditelja*, uočava se da bi bilo dobro *ranije ih pripremiti*. Kako mogućnost nadilaženja teškoća koje proizlaze zbog nedostatka vremena proizišla je preporuka *da se planiranjem započne ranije*.

U Tablici 5. prikazani su nalazi kvalitativne analize odgovara na treće istraživačko pitanje: „Što stručni djelatnik Doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi vidi kao mogućnost doprinosa tehnike MAPS u izradi, provedbi i evaluaciji Individualnog plana skrbi?“

Tablica 5. Prikaz kategorija i potkategorija za istraživačku temu *moćni doprinos tehnike MAPS u izradi, provedbi i evaluaciji Individualnog plana skrbi*

<b>TEMA:</b>	
<b>Mogućći doprinos tehnike MAPS u izradi, provedbi i evaluaciji Individualnog plana skrbi</b>	
<b>KATEGORIJE</b>	<b>POTKATEGORIJE</b>
<b>DOPRINOS TEHNIKE MAPS INDIVIDUALNOM PLANIRANJU</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Dijete u središtu planiranja</li> <li>• Sudjelovanje djetetu važnih osoba</li> </ul>

	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Usmjerenost na pozitivno i jake strane djeteta</li> <li>• Ostvarivi, realni i mjerljivi ciljevi</li> <li>• Grafički prikaz planiranja, akcijskog plana</li> <li>• Direktan uvid svih sudionika u ciljeve, rad i odgovornosti drugih</li> <li>• Korist za dijete (fokus osobu) – podrška od prijatelja</li> <li>• Aktivna uloga prijatelja djeteta u kreiranju ciljeva</li> <li>• Sudjelovanje prijatelja u realizaciji ciljeva</li> </ul>
<p><b>MOGUĆNOST PRIMJENE TEHNIKE MAPS U IZRADI INDIVIDUALNOG PLANA SKRBI</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Primjena tehnike MAPS kao nadopune Individualnom planu skrbi</li> <li>• Vizualni prikaz za dijete i odgajatelja</li> <li>• Prepreke primjeni tehnike MAPS: Vrijeme Sudjelovanje svih značajnih osoba Pronalazak voditelja MAPS procesa</li> </ul>

Naglašavajući vlastito *pozitivno iskustvo* te prepoznavanje istoga kod ostalih sudionika MAPS sastanka, sudionica istraživanja ističe brojne mogućnosti doprinosa tehnike MAPS individualnom planiranju u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Prije svega se prepoznaje vrijednost *stavljanja djeteta u središte planiranja* te *sudjelovanje djetetu važnih osoba*. Istaknuto je da je time dijete moglo dobiti *jasnu povratnu informaciju o njihovoj podršci*. *Usmjerenost na pozitivno i jake strane* je isto tako prepoznato kao važna karakteristika tehnike MAPS. Nadalje uočeno je *kreiranje ostvarivih, realnih i mjerljivih ciljeva* čiji je izostanak ranije naveden kao nedostatak dosadašnjeg kreiranja individualnog plana u ovakvoj ustanovi. *Grafički prikaz cijelog procesa planiranja* i kreiranje jasnog akcijskog plana je sljedeća važna pozitivna karakteristika MAPS-a koju se smatra *korisnom i za dijete, i za ostale sudionike*, u ovom slučaju, osobito *za odgajatelje*. Među drugim koristima za sve sudionike planiranja se ističe *direktan uvidu svih sudionika u ciljeve, rad i odgovornost drugih*. Od osobitih koristi za samo dijete koje je u fokusu planiranja se ističe da mu je *jasna podrška*, ne samo *od važnih odraslih, nego i od prijatelja*, a sami prijatelji *imaju aktivnu ulogu u kreiranju i realizaciji ciljeva*.

Nedvojbeno je *prepoznata mogućnost primjene tehnike MAPS* u izradi Individualnog plana skrbi u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Zamišljeno je da bilo jako

vrijedno kada bi se ova *tehnika koristila kako nadopuna Individualnom planu skrbi koji se sada koristi*. Svim prepoznatim karakteristikama primjena ove tehnike bi koristila svojoj djeci, a ne samo djeci s teškoćama. Uočene prepreke na koje bi se moglo naići kao što je *teškoća vremenske organizacije, sudjelovanje svih važnih osoba*, osobito onih koji nisu u ustanovi (roditelji, učitelji) te *pronalazak voditelja MAPS procesa*.

## **7. ZAKLJUČAK**

U ovom radu prikazani su rezultati kvalitativnog istraživanja čija je tema bila primjena tehnike MAPS u Domu za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. U teorijskom dijelu rada prikazane su bitne odrednice koje se odnose na djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi koja su smještena u domove. Potom je opisana sama tehnika MAPS i njene mogućnosti primjene. Doprinos opisa primjene tehnike MAPS bio je u promišljanju o unaprjeđenju planiranja u sustavu socijalne skrbi u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te mogućnosti implementacije navedene tehnike u izradu i provedbu Individualnog plan skrbi, osobito kada je riječ o djeci i mladima s teškoćama u razvoju. Istraživanje je sadržavalo dva cilja. Prvi je bio primjenom tehnike MAPS izraditi Akcijski plan te tako pružiti podršku pri izboru i tranziciji iz osnovne u srednju školu, za dječaka s lakim intelektualnim teškoćama koji je smješten u Dom za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te pohađa osnovnu školu s posebnim programom. Drugi cilj je bio dobiti uvid u iskustvo stručnog djelatnika Doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi u izradi Individualnog plana skrbi korisnika Doma, njegovoj provedbi i evaluaciji te mogućnosti implementacije tehnike MAPS u izradi i provedbi istoga.

Temeljem nalaza održane sjednice MAPS uočena je primjenjivost ovakvog načina planiranja za svu djecu, da MAPS plakat može koristiti za vizualizaciju budućnosti, prednost timskog planiranja, uključenosti same osobe za koju se planiranje provodi, njemu važnih osoba iz prirodnog kruga podrške, sudjelovanje djece. Nadalje, naglašena je preglednost, konkretnost i jasnoća te korist vizualnog prikaza.

Ono što se može zaključiti iz dobivenih nalaza provedenog intervjua sa psihologicom Doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi je da se u Domu provodi izrada Individualnog plana skrbi za svako pojedino dijete. Planiranje se provodi jednom godišnje, a predviđeno je sudjelovanje samog djeteta i njemu važnih osoba (roditelja, stručnih djelatnika Doma, djelatnika nadležnog Centra za socijalnu skrb). Planiranjem su obuhvaćena različita područja razvoja, a prema svakom pojedinom području se kreira i akcijski plan, tj. postavljaju se ciljevi,



određuje se odgovorna osoba i period za provedbu određenog cilja. Međutim, nalazi ovog istraživanja ukazuju i na to da ovakav način planiranja samo „idejno“ postoji te da se nailazi na određene prepreke kao što su nedostatak vremena, nerazumijevanje svrhe individualnog planiranja od strane odgajatelja i nesudjelovanje svih važnih osoba.

Prepoznata je i dobra strana postojećeg Individualnog plana skrbi, a to je usmjerenost svih sudionika istome cilju, usmjerenost na dijete te kreiranje zajedničkih ciljeva. Kao mogućnost njegovog unaprjeđenja navodi se potreba kreiranja jasnih i mjerljivih ciljeva, realizacija ciljeva koja će voditi osjećaju uspjeha i zadovoljstva, osvješćivanje svih sudionika o važnosti Individualnog plana, uključivanje roditelja te osmišljavanje plana koji bi bio više „osoban“ za samo dijete (da dijete aktivno sudjeluje u izradi i da mu je razumljiv).

Prema nalazima ovog istraživanja prepoznata je mogućnost primjene tehnike MAPS u izradi individualnog plana u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi kao dopune postojećem Individualnom planu skrbi. Uočeno je da se mogući doprinosi ogledaju u stavljanju djeteta u središte planiranja, sudjelovanje djetetu važnih osoba, usmjerenost na pozitivno i jake strane, kreiranje ostvarivih i mjerljivih ciljeva, grafički prikaz planiranja, direktan uvid u ciljeve i odgovornosti svih osoba te jasna podrška djetetu.

Naposljetku, nalazi dobiveni istraživanjem upućuju na sljedeće preporuke za unaprjeđenje planiranja u sustavu socijalne skrbi, u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi:

- educirati stručne djelatnike domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi o načinima i važnosti izrade, provođenja i evaluacije Individualnog plana skrbi
- koristiti elemente tehnika osobno usmjerenog planiranja podrške u planiranju (npr. tehnike MAPS) osobito kada je riječ o djeci s teškoćama u razvoju
- aktivno uključiti djelatnike Centara za socijalnu skrb u izradu i provedbu Individualnog plana skrbi
- raditi na osvješćivanju svih sudionika planiranja o važnosti i svrhovitosti individualnog planiranja podrške.

Važno je uzeti u obzir sve preporuke kako bi se unaprijedilo planiranje za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi u domovima, posebice kada je riječ o djeci s teškoćama u razvoju. Time bi se značajno mogla unaprijediti kvaliteta života djece te pratiti i pospješivati njihov razvoj.



## 8. LITERATURA

1. Ajduković, M., Rajhvajn Bulat, L. i Sladović Franz, B. (2008). Agresivno i prosocijalno ponašanje djece u dječjim domovima. *Ljetopis socijalnog rada*, 15 (2), 185-213.
2. Alfirev, M. (2010). Primjena osobno usmjerenog planiranja u odgojno-obrazovnom sustavu. U V. Đurek (ur.), *Zbornik radova 8. kongres s međunarodnim sudjelovanjem. Uključivanje i podrška u zajednici* (str.43-50). Varaždin, Savez defektologa Hrvatske.
3. Almas, A. N., Degnan, K. A., Walker, O. L., Radulescu, A., Nelson, C. A., Zeanah, C. H. i Fox, N. A. (2015). The effects of early institutionalization and foster care intervention on children's social behaviors at the age of eight. *Social Development*, 24 (2), 225-239.
4. Bartuloci, M. (2015). Smještaj djece izvan obitelji u Republici Hrvatskoj i Smjernice za alternativnu skrb UNICEF-a. *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*, 47 (95), 53-72.
5. Braun, V. i Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3 (2), 77-101.
6. Browne, K. (2009): *The Risk of Harm to Young Children in Institutional Care*. London: Save the Children.
7. Cantwell, N. (2005). The challenges of out-of-home care. *Early Childhood Matters*, 105, 4-14.
8. Claes, C., Van Hove, G., Vandeveld, S., van Loon, J. i Schalock, R. L. (2010). Person-centered planning, Analysis of research and effectiveness. *Intellectual and developmental disabilities*, 48 (6), 432-453.
9. Cross, T., Cooke, N. L., Wood, W. M. i Test, D. W. (1999). Comparison of the effects of MAPS and ChoiceMaker on student self-determination skills. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, 34, 499-510.
10. Elder, B. C., Rood, C. E. i Damiani, M. L. (2018). Writing Strength-Based IEPs for Students with Disabilities in Inclusive Classrooms. *International Journal of Whole Schooling*, 14 (1), 116-155.
11. Forest, M. i Pearpoint, J. (1992a). MAPS: ACTION PLANNING to welcome people of all ages into full life at home, school, work and play. <http://www.inclusion.com/artcommonsensetools.html>. Pristupljeno 15. veljače 2019.

12. Forest, M. i Pearpoint, J. (1992b). Common Sense Tools: MAPS and CIRCLES for Inclusive Education. <https://inclusion.com/1992/common-sense-tools-maps-and-circles-for-inclusive-education/>. Pristupljeno 28. srpnja 2019.
13. Gill, P., Stewart, K., Treasure, E. i Chadwick, B. (2008). Methods of data collection in qualitative research: interviews and focus groups. *British dental journal*, 204 (6), 291.
14. Gilligan, R. (1999). Enhancing the resilience of children and young people in public care by mentoring their talents and interests. *Child and Family Social Work*, 4, 187-196.
15. Haines, S. J., Francis, G. L., Shepherd, K. G., Ziegler, M. i Mabika, G. (2017). Partnership bound: Using MAPS with transitioning students and families from all backgrounds. *Career Development and Transition for Exceptional Individuals*, 41 (2), 122-126.
16. Hrabar, D. (2005). Pravo djeteta na obiteljski život. *Dijete i društvo*, 7 (2). 382-397.
17. Jovančević, M. (2008). O važnosti ranog odnosa dojenče-roditelj. U A. Ajduković, i T. Radočaj, (ur.) *Pravo djeteta na život u obitelji* (str. 27-41). Zagreb: Unicef.
18. Konvencija o pravima djeteta (1989). [https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija\\_20o\\_20pravima\\_20djeteta\\_full.pdf](https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf). Pristupljeno 16. veljače 2019.
19. Krampač-Grljušić i A., Mihanović, V. (2010). Teorijski i praktični prikaz primjene alata osobno usmjerenog planiranja. U V. Đurek (ur.), *Zbornik radova 8. kongres s međunarodnim sudjelovanjem. Uključivanje i podrška u zajednici* (str.35-42). Varaždin, Savez defektologa Hrvatske.
20. Krampač-Grljušić, A. i Stančić, Z. (2016). Osobno usmjereno planiranje i primjena tehnike MAPS u obrazovanju. *Predavanje iz kolegija Individualni edukacijski programi*.
21. Kusturin, S., Maglica, T., i Makvić, K. (2013). *Okvirko—priručnik za osnaživanje mladih u procesu izlaska iz alternativne skrbi*. Udruga „Igra“, SOS Dječje selo Hrvatska i Dječji dom „Maestral
22. Lesički, J. (2011). Osobno usmjeren pristup pri individualnom planiranju za osobe s intelektualnim teškoćama u institucijskim uvjetima. *Ljetopis Socijalnog Rada*, 18 (3).
23. Maksimović, A. S. i Macanović, N. M. (2017). Intervju u kvalitativnim pedagoškim istraživanjima. *Zbornik Odseka za pedagogiju*, 26, 175-187.
24. Manning, K., Reale, R. i Smull, M. (ng). Listen to Me. <https://www.cabarrus.k12.nc.us/cms/lib/NC01910456/Centricity/Domain/509/listen%20to%20me%20workbook.pdf>. Pristupljeno 3. travnja 2019.

25. McCall, R. B., Groark, C. J., Fish, L., Muhamedrahimov, R. J., Palmov, O. I. i Nikiforova, N. V. (2013). Maintaining a social-emotional intervention and its benefits for institutionalized children. *Child development*, 84 (5), 1734-1749.
26. Miles, M. B. i Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. London: SAGE.
27. Ministarstvo socijalne politike i mladih (2014). *Pravilnik o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga* (NN 40/2014). [https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014\\_03\\_40\\_712.html](https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_03_40_712.html). Pristupljeno 14. lipnja 2019.
28. Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi (2010). *Plan deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011.-2016. (2018.)*. Zagreb: Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi.
29. Morris, A. S., Silk, J. S., Steinberg, L., Myers, S. S. i Robinson, L. R. (2007). The role of the family context in the development of emotion regulation. *Social development*, 16 (2), 361-388.
30. Narodne novine (2015). *Obiteljski zakon* (NN 103/2015). <https://www.zakon.hr/z/88/Obiteljski-zakon>. Pristupljeno 21. ožujka 2019.
31. Odbor za etiku u znanosti i visokom obrazovanju (2006). *Etički kodeks Odbora za etiku u znanosti i visokom obrazovanju*. Zagreb: Odbor za etiku u znanosti i visokom obrazovanju.
32. Rasheed, S. A., Fore III, C. i Miller, S. (2006). Person-Centered Planning: Practices, Promises, and Provisos. *Journal for Vocational Special Needs Education*, 28 (3), 47-59.
33. Ratti, V., Hassiotis, A., Crabtree, J., Deb, S., Gallagher, P. i Unwin, G. (2016). The effectiveness of person-centred planning for people with intellectual disabilities: A systematic review. *Research in developmental disabilities*, 57, 63-84.
34. Rozman, B. (2013). *Osobno usmjereno planiranje*. Zagreb: Udruga za promicanje inkluzije.
35. Saldaña, J. (2009). *The coding manual for qualitative researchers*. London: SAGE Publications Ltd.
36. Sladović Franz, B. (2004). Odabir izvanobiteljskog smještaja djece ugroženog razvoja u obitelji. *Ljetopis socijalnog rada*, 11 (2), 215-228.

37. Sladović Franz, B., Kregar Orešković, K. i Vejmelka, L. (2007). Iskustvo života u dječjem domu: kvalitativna analiza izjava mladih. *Ljetopis socijalnog rada*, 14 (3), 553-578.
38. SOS-Kinderdorf International (2007). *Quality 4Children –Standardi za izvanobiteljsku skrb o djeci u Europi, an initiative*. [http://www.sos-dsh.hr/include/pdf/SOS\\_quality4children\\_hr.pdf](http://www.sos-dsh.hr/include/pdf/SOS_quality4children_hr.pdf). Pristupljeno 14. lipnja 2019.
39. Sovar, I. (2015). Institucionalizacija i deinstucionalizacija ustanova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. *Ljetopis socijalnog rada*, 22 (2), 311-322.
40. Tarullo, A. R. i Gunnar, M. R. (2005). Institutional Rearing and Deficits in Social Relatedness: Possible Mechanisms and Processes. *Cognition, Brain, Behavior*, 9 (3), 329-342.
41. Vandercook, T., York, J. i Forest, M. (1989). The McGill Action Planning System (MAPS): A strategy for building the vision. *Journal of the Association for Persons with Severe Handicaps*, 14 (3), 205-215.
42. Vejmelka, L. i Sabolić, T. (2015). Potencijali domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi iz perspektive odgajatelja. *Kriminologija i socijalna integracija*, 23 (1), 72-98.
43. Verčić, A. T., Sinčić, D. i Vokić, N. P. (2010). *Priručnik za metodologiju istraživačkog rada: kako osmisliti, provesti i opisati znanstveno i stručno istraživanje*. MEP.
44. Vidović, L. i Ivković, Đ. (2010). *Smjernice za alternativnu skrb*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
45. Vijeće Europe (2016). *Strategija Vijeća Europe za prava djeteta (2016. – 2021.)*. Vijeće Europe.
46. Vlada Republike Hrvatske (2003). *Etički kodeks istraživanja s djecom*. Zagreb: Vijeće za djecu Vlade Republike Hrvatske.
47. Wells, J. C. i Sheehy, P. H. (2012). Person-centered planning: Strategies to encourage participation and facilitate communication. *Teaching Exceptional Children*, 44 (3), 32-39.
48. Xu, Y. i Filler, J. (2008). Facilitating family involvement and support for inclusive education. *School Community Journal*, 18 (2), 53.

## PRILOZI

### Prilog 1. Suglasnost roditelja/skrbnika o sudjelovanju djeteta u primjeni tehnike MAPS u Domu za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi

Poštovani roditelji/skrbnici,

željeli bismo zamoliti pristanak na sudjelovanje Vašeg djeteta u primjeni tehnike MAPS u Domu za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi.

Tehnika MAPS jedna je od strategija osobno usmjerenog planiranja i kreirana je kako bi pospješila uključivanje i sudjelovanje djeteta s teškoćama u školi, zajednici i ostalim okruženjima te kao alat pri izradi tranzicijskih programa. MAPS je zanimljiv pristup jer omogućava da se članovi obitelji, obiteljski prijatelji, učitelji/nastavnici, stručni suradnici, samo dijete i njegovi prijatelji okupe i započnu planirati uključivanje i uspješnije školovanje učenika s teškoćama. U ovom procesu planiranja članove se ohrabruje da razmišljaju o onome što dijete može, umjesto da se polazi od onoga što on ne zna ili ne može.

Podatci prikupljeni u procesu provedbe bit će korišteni za potrebe diplomskog rada studentice Edukacijsko - rehabilitacijskog fakulteta Antonije Vidović koji nosi naslov „Primjena tehnike MAPS u Domu za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi“. Cilj rada je primjenom navedene tehnike pružiti podršku Vašem djetetu pri prijelazu iz osnovne u srednju školu. Uz Vaše dijete predviđeno je i sudjelovanje dvoje vršnjaka, odgajateljice, socijalne radnice, psihologinje i domara ustanove u kojoj Vaše dijete sada boravi, dječakove učiteljice, sadašnje ravnateljice škole (prethodne učiteljice škole), voditelja i zapisničara. Primjenom tehnike MAPS i prikupljenih podataka kreirat će se Akcijski plan s prijedlogom tranzicije u srednju školu. Potrebni podatci prikupljat će se provedbom intervjua s učiteljicom, odgajateljicom, izjavama ostalih navedenih sudionika tijekom MAPS sastanka, popunjavanjem „*Osobne bilježnice*“ s dječakom te uvidom u dokumentaciju dječaka. Tijek MAPS sastanka bit će bilježen foto i audio zapisom.

Napominjemo da će se prilikom provođenja istraživanja poštivati sva načela zaštite prava Vašeg djeteta i Vas, odnosno da će se ono provoditi prema odredbama Etičkog kodeksa istraživanja s djecom što podrazumijeva da dobrobit djeteta i obitelji niti u jednom trenutku neće biti ugrožena već će se ona unaprijediti primjerenom interpretacijom i provedbom dobivenih rezultata.

Dobiveni podatci koristit će se isključivo za izradu navedenog diplomskog rada pri čemu neće biti objavljeni osobni podatci sudionika čime se štiti Vaša i djetetova privatnost sukladno Općoj Uredbi o zaštiti osobnih podataka (Uredba (EU) 2016/679).

AKO SE SLAŽETE S TIME DA VAŠE DIJETE SUDJELUJE U OVOM ISTRAŽIVANJU,  
MOLIMO VAS DA POTPIŠETE SLJEDEĆU IZJAVU

Ja, \_\_\_\_\_, roditelj ili skrbnik

\_\_\_\_\_

upoznat/upoznata sam s provedbom istraživanja „*Primjena tehnike MAPS u Domu za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi*“ i slažem se da moje dijete sudjeluje u ovom istraživanju koje provodi studentica Antonija Vidović za potrebe diplomskog rada.

Ime djeteta (TISKANIM SLOVIMA): \_\_\_\_\_

Potpis roditelja \_\_\_\_\_ Datum \_\_\_\_\_



## Prilog 2. Sporazum istraživača i sudionika istraživanja

Datum:

Istraživač: Antonija Vidović

Sudionik:

U svrhu pojašnjavanja cilja istraživanja, Vaše uloge i prava u ovom istraživanju navodimo odgovornosti istraživača u ovom istraživanju.

Prije svega želimo vam zahvaliti na Vašem odazivu za sudjelovanje ovom istraživanju! Naglašavamo kako je veoma važno polazište u osmišljavanju i provedbi ovog istraživanja uvažavanje Vašeg mišljenja i iskustava, kako bi se dobio dublji uvid u temu istraživanja!

Cilj ovog istraživanja je primjena tehnike MAPS pri izboru srednje škole, s dječakom s lakim intelektualnim teškoćama koji je smješten u Dom za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te pohađa osnovnu školu s posebnim programom.

### 1. Prava i uloga sudionika u istraživanju

Vaša uloga je iznimno važna u ovom istraživanju i želja nam je da osiguramo ugodnu atmosferu, otvorenost u našem razgovoru i zaštitu vaših podataka.

Vi ste nam značajan sugovornik te nam je zbog toga jako važno da ste s nama zajedno u provedbi istraživanja kroz sljedeće aktivnosti: sudjelovanje u intervjuu, komentiranje dobivenih rezultata intervjuu kroz razgovor s istraživačem o važnim temama i smjernicama koje ste iznijeli u našem razgovoru, aktivno sudjelovanje u MAPS sastanku te, po mogućnosti, sudjelovanje u realizaciji Akcijskog plana koji će biti kreiran na spomenutom sastanku .

Kao istraživač/istraživači nastojimo posebno brinuti o Vašim pravima:

- pripadaju Vam sva prava i zaštita temeljem Kodeksa istraživanja u znanosti i visokom obrazovanju
- imate pravo reći na glas koje su teme za Vas prihvatljive da na njih odgovorite, a koje to nisu
- u svakom trenutku možete prekinuti istraživača i postaviti potpitanja, ako pitanje nije jasno postavljeno i želite pojašnjenja
- imate pravo zatražiti pauzu tijekom razgovora ili zamoliti da ranije završimo razgovor ako osjećate da ste se umorili te možemo dogovoriti nastavka razgovora za neki drugi dan
- kroz sporazum s nama želimo osigurati da ste nam sudionik u provedbi istraživanja, zbog toga nam je jako važno da se osjećate ugodno i da ste otvoreni ste za davanje iskrenih odgovora

## 2. Odgovornost istraživača u istraživanju:

Istraživač se obvezuje da će poštivati Vaša prava kao sudionika istraživanja kroz:

- poštivanje svih načela Etičkog kodeksa Odbora za etiku u znanosti i visokom obrazovanju (2006)
- slobodu izbora (želite li odgovarati na neka pitanja ili ne, smatrate li neku temu previše intimnom za iznošenje, želite li pauzu ili prekid intervjua)
- istraživač će Vas u skladu s temom istraživanja pitati pitanja koje su mu značajna da bi bolje razumio istraživanu temu
- u slučaju da u Vašem izlaganju naiđe na još neke zanimljive teme koje ste Vi sami iznijeli, istraživač će s Vama razgovarati o iznijetim temama, koje su se pojavile tijekom vašeg razgovora
- istraživač zadržava pravo da Vas u nekom dijelu priče postavi potpitanja da bi bolje razumio vaše promišljanje ili iskustvo
- istraživač je dužan predstaviti vam rezultate istraživanja, zajedno kroz razgovor s Vama pregledati rezultate i zamoliti Vas da zajedno donesete zaključke i preporuke za poboljšanja i pozitivne promjene.

Važan nam je Vaš doprinos u ovom istraživanju, jer bez Vašeg mišljenja, iskustva i preporuka nemamo dovoljno informacija i znanja o potrebnim promjenama! Očekujemo da se promjene događaju kroz aktivnu uključenost onih na koje su usmjerene!

Ako ste suglasni s gore navedenim molimo Vas za potpis pristanka na istraživanje.

Unaprijed zahvaljujemo!

Istraživač

Sudionik istraživanja

### Prilog 3. PRISTANAK NA SUDJELOVANJE U ISTRAŽIVANJU



MOLIM VAS ZAOKRUŽITE DA ILI NE:

1. ISTRAŽIVAČ MI JE OBJASNIO KAKO ĆU SUDJELOVATI U ISTRAŽIVANJU.



DA NE

2. RAZUMIJEM DA ĆU ODGOVARATI NA POSTAVLJENA PITANJA.



DA NE

3. RAZUMIJEM DA MOGU ZATRAŽITI PREKID RAZGOVORA, AKO SAM TRENUTNO UMORAN ILI SE NE OSJEĆAM UGODNO.



DA NE

**4. RAZUMIJEM DA MOGU TRAŽITI ODMOR TIJEKOM RAZGOVORA.**

DA NE



**5. SLAŽEM SE DA SE MOJ GLAS SNIMA TIJEKOM RAZGOVORA.**

DA NE



**6. SLAŽEM SE DA SE PODACI RAZGOVORA PREDSTAVE NA  
EDUKACIJSKO – REHABILITACIJSKOM FAKULTETU.**

DA NE



**7. RAZUMIJEM DA ĆE ISTRAŽIVAČ ČUVATI INFORMACIJE O MENI.**

DA NE



## 8. SLAŽEM SE DA SUDJELUJEM U RAZGOVORU.

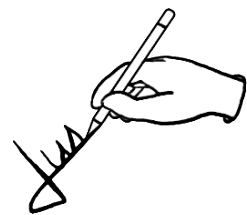


DA NE

POTPIS:

IME I PREZIME TISKANIM SLOVIMA:

DATUM:



POTPIS SVJEDOKA:

IME I PREZIME TISKANIM SLOVIMA:

DATUM:



ZAHVALJUJEM NA SUDJELOVANJU!  
POŠTIVAT ĆEMO VAŠE MIŠLJENJE I ISKUSTVO!

**Prilog 4. Tijek kodiranja podataka za 2. istraživačko pitanje „Koje prednosti i nedostatke stručni djelatnik Doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi uviđa u planiranju, provedbi i evaluaciji Individualnog plana skrbi?“**

Istraživačko pitanje: „Koje prednosti i nedostatke stručni djelatnik Doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi uviđa u planiranju, provedbi i evaluaciji Individualnog plana skrbi?“			
TEMATSKO PODRUČJE: Prednosti i nedostaci planiranja, provođenja i evaluacije Individualnog plana skrbi			
IZJAVE SUDIONIKA	KODOVI	KATEGORIJE/TEME	POTKATEGORIJE (Specifičnosti kategorija u potkategorijama)
<p>„...da svi idemo u istom smjeru, svi imamo jednak cilj.</p> <p>Prvo da razgovaramo o djetetu u okviru određene teorije koja nam onda bude zajednička.</p> <p>I da iz toga onda, zajedno odredimo ciljeve i da onda u skladu s njima zajedno radimo na njihovu ostvarivanju.</p>	<p>Usmjerenost sudionika istome cilju</p> <p>Zajednička usmjerenost na pojedino dijete</p> <p>Zajedničko kreiranje ciljeva i suradnja pri njihovoj realizaciji</p>	<p>Prednosti planiranja, provedbe i evaluacije Individualnog plana skrbi</p>	
<p>Važno je da ti ciljevi budu mjerljivi i objektivni pa da onda iz tog postavljenog cilja proizlazi nekakav uspjeh u radu i osjećaj zadovoljstva.</p>	<p>Važnost mjerljivosti ciljeva</p> <p>Važnost osjećaja uspjeha i zadovoljstva nakon realizacije ciljeva</p>	<p>Preporuke za unaprjeđenje izrade Individualnog plana skrbi</p>	

<p>Kada bi se odgajatelji i svi ostali osvijestili koliko je to važno.</p> <p>Važno je samo kad bi svi sudionici shvaćali koliko je to važno za njihov rad, planiranje i evaluacije. Da je to temelj njihovog rada</p> <p>I recimo, kada bi se možda to planiranje učinilo osobnije za djecu. Onda bi to možda imalo više smisla.</p> <p>Ako vidimo da je roditelj suradljiv i da je dobronamjeran prema djetetu, i da se trudi, i da ima kapaciteta, onda bi to moglo i pomoći. Mislim da bi prvo trebalo dobro pripremiti svakog od naših roditelja za sudjelovanje u tako nečemu... I možda ne bi trebali u svim segmentima, ali u nekim segmentima bi mogli sudjelovati, da.</p> <p>Ja mislim da bi bilo izvedivo. Ali da počnemo u</p>	<p>Potreba osvještavanja svih sudionika o važnosti Individualnog plana skrbi</p> <p>Potreba osmišljavanja osobnijeg planiranja za djecu</p> <p>Ovisno o roditelju – mogućnost uključivanja.</p> <p>Potreba pripreme roditelja za sudjelovanje</p> <p>Početak planiranja u studenom, svaki</p>	<p>Preporuke za unaprjeđenje izrade Individualnog plana skrbi</p> <p>Preporuke za unaprjeđenje izrade Individualnog plana skrbi</p>	
---	---	---	--

<p>jedanaestom mjeseci, i onda bi se trebalo svaki dan jedno dijete odraditi...</p>	<p>dan za jedno dijete</p>		
<p>Najviše to vrijeme. Nemamo vremena da se svi zajedno sjednemo i da baš postavljamo ciljeve. Uvijek postoje neki drugi problemi koje treba rješavati.</p> <p>Pa da onda, kad bi to vidjeli, da to nije nešto što stoji u ladici zatvoreno. Mislim da je to problem.</p>	<p>Nedostatak vremena kako prepreka planiranju</p> <p>Nekorištenje Individualnog plana skrbi</p>	<p>Nedostatci planiranja, provedbe i evaluacije Individualnog plana skrbi</p>	



**Prilog 5. Tijek kodiranja podataka za 3. istraživačko pitanje „Što stručni djelatnik Doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi vidi kao mogućnost doprinosa tehnike MAPS u izradi, provedbi i evaluaciji Individualnog plana skrbi?“**

Istraživačko pitanje: „Što stručni djelatnik Doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi vidi kao mogućnost doprinosa tehnike MAPS u izradi, provedbi i evaluaciji Individualnog plana skrbi?“			
TEMATSKO PODRUČJE: Mogući doprinos tehnike MAPS u izradi, provedbi i evaluaciji Individualnog plana skrbi			
IZJAVE SUDIONIKA	KODOVI	KATEGORIJE/TEME	POTKATEGORIJE (Specifičnosti kategorija u potkategorijama)
<p>Meni je to bilo vrlo pozitivno.</p> <p>I mislim da je i dijete to doživjelo pozitivno, i svi odrasli, zato što je dijete osjetilo da smo svi tu zbog njega.</p> <p>Vidio je podršku svih ljudi, svi smo mu pomogli u formiranju ciljeva. Bilo je sve usmjereno na pozitivno. To je isto jako važno.</p>	<p>Pozitivan osobni doživljaj provedbe tehnike MAPS</p> <p>Pozitivan doživljaj provedbe tehnike MAPS za sve sudionike, osobito za dijete</p> <p>Dijete u središtu planiranja</p> <p>Jasnoća podrške od važnih osoba za dijete</p> <p>Važnost usmjerenosti na pozitivno</p>	<p>Doprinos tehnike MAPS individualnom planiranju</p>	<p>Pozitivan utjecaj provedbe tehnike MAPS na sve sudionike procesa</p> <p>Dijete u središtu planiranja</p> <p>Sudjelovanje djetetu važnih osoba</p> <p>Usmjerenost na pozitivno i jake strane djeteta</p>
<p>I zapravo, ciljevi su bili dostižni, realni, mjerljivi.</p>			

<p>Tako da mislim da je sve to bilo jako korisno.</p> <p>Posebno to što je imao na kraju nekakav vizualni pregled koji onda može on sam slijediti.</p> <p>Ja mislim da bi to baš bila dobra nadopuna, da imamo i jedno i drugo. Možemo imati ovako formalne planove koji će se raditi isto tako s korisnikom. Da zapravo radimo paralelno.</p> <p>Da dijete može imati paralelno i vizualni prikaz i odgajatelj paralelno tablicu u kojoj će pratiti prema određenim područjima razvoja napredak djeteta. Mislim da bi to odgajateljima bila velika pomoć.</p> <p>I meni bi to bila velika pomoć u radu jer bih znala koje ciljeve ima dijete, što drugi rade, koja su očekivanja drugih od svega. Svi bismo znali što očekujemo i kako možemo rasporediti odgovornost, tko</p>	<p>Ostvarivi, realni i mjerljivi ciljevi</p> <p>Vizualni prikaz</p> <p>Primjena tehnike MAPS kako nadopune Individualnom planu skrbi, izrada jednog i drugog</p> <p>Vizualni prikaz za dijete i odgajatelja - pomoć odgajateljima</p> <p>Pomoć psihologu u vidu poznavanja ciljeva za dijete, poznavanja rada drugih sudionika</p> <p>Poznavanje rada drugih sudionika, raspodjele odgovornosti</p>	<p>Doprinos tehnike MAPS individualnom planiranju</p> <p>Mogućnost primjene tehnike MAPS u izradi Individualnog plana skrbi</p> <p>Mogućnost primjene tehnike MAPS u izradi Individualnog plana skrbi</p> <p>Doprinos tehnike MAPS individualnom planiranju</p>	<p>Ostvarivi, realni i mjerljivi ciljevi</p> <p>Grafički prikaz planiranja, akcijskog plana</p> <p>Primjena tehnike MAPS kako nadopune Individualnom planu skrbi</p> <p>Vizualni prikaz za dijete i odgajatelja</p> <p>Direktan uvid svih sudionika u ciljeve, rad i odgovornosti drugih</p>
---	---	---	--

<p>što može i tko je za što zadužen.</p> <p>Mislim da je to djeci baš korisno. Onda oni mogu doživjeti podršku od sebi bliske djece, a i ta druga djeca mogu njih podsjećati na provedbu ciljeva.</p> <p>Mislim da im se tako smanjuje i pritisak da nisu jedino dijete sa svim odraslima u sobi. Kao mali detalj, ali mislim da im je i zbog toga važno da imaju vršnjaka</p> <p>I da, mogu se poticati izvan toga, podsjećati se na ono što su se dogovorili. A i dijete dobiva informaciju kako ga vršnjaci vide. To je isto vjerujem korisno.</p>	<p>Korist za dijete (fokus osobu) – podrška od prijatelja</p> <p>Sudjelovanje prijatelja u realizaciji ciljeva</p> <p>Sudjelovanje djece-prijatelja doprinosi smanjenju osjećaja nelagode za dijete – fokus osobu</p> <p>Sudjelovanje prijatelja u realizaciji ciljeva</p> <p>Povratna informacija od vršnjaka</p>	<p>Doprinos tehnike MAPS individualnom planiranju</p> <p>Doprinos tehnike MAPS individualnom planiranju</p>	<p>Korist za dijete (fokus osobu) – podrška od prijatelja</p> <p>Aktivna uloga prijatelja u ostvarivanju ciljeva</p> <p>Korist za dijete (fokus osobu) – podrška od prijatelja</p>
<p>Možda je više kod nas prepreka to što zahtijeva vrijeme i uključivanje sudionika koji nisu samo djelatnici Doma, jer su i oni vrlo važni, daju značajan doprinos za dijete.</p>	<p>Nedostatak vremena kao prepreka provedbe tehnike MAPS</p> <p>Teškoće uključivanja sudionika koji nisu unutar Doma</p>	<p>Mogućnost primjene tehnike MAPS u izradi Individualnog plana skrbi</p>	<p>Prepreke primjeni tehnike MAPS:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- vrijeme</li> <li>- sudjelovanje svih značajnih osoba</li> <li>- pronalazak voditelja MAPS procesa</li> </ul>

Isto tako se postavlja pitanje tko bi to vodio.	Teškoća pronalaska voditelja MAPS procesa	Mogućnost primjene tehnike MAPS u izradi Individualnog plana skrbi	
---	---	--	--